

פרק ז

א בשנת חדה לבלאשצר מלך בבל
 דניאל חלם חזה וחווי ראשה על
 משכבה בארץ חלמא כתב ראש
 מלין אמר: ב ענה דניאל ואמר חזה
 הוית בחזוי עם ליליא וארו ארבע
 רוחי שמיא מגיחן לימא רבא: ג
 וארבע חיון רברבן סלקון מן ימא שגון
 דא מן דא: ד קדמיתא כאריה וגפין
 די נשר לה חזה הוית עד די מריטו
 גפיה ונשילת מן ארעא ועל רגלן
 כאנש הקימת ולבב אנש יהיב לה:
 ה וארו חיוה אחרי תנגנה דמיה לדב
 ולשטר חד הקמת ותלת עלעין בפמה
 בין שנה וכן אמרין לה קומי אכלי
 בשר שגיא: ו באתר דנה חזה הוית
 וארו אחרי כנמר ולה גפין ארבע די
 עוף על גבה וארבעה ראשין לחיותא
 ושלטון יהיב לה: ז באתר דנה חזה
 הוית בחזוי ליליא וארו חיוה רביעאה
 דחילה ואימתני ותקיפא ותירא ושגון
 די פרזל לה רברבן אכלה ומדקה
 ושאר ארגלה רפסה והיא משגיה

א בשנת אחת לבלאשצר מלך
 בבל דניאל חלום ראה וחווינות
 ראשו על משכבו אז את החלום
 כתב ראשית דברים אמר: ב
 ויען דניאל ויאמר רואה הייתי
 בחזוי עם לילה והנה ארבע
 רוחות השמים מגיחות לים
 הגדול: ג וארבע חיות גדולות
 עולות מן הים שונות זו מזו: ד
 הראשונה כאריה וכנפים של
 נשר לה רואה הייתי עד אשר
 נמרטו כנפיה ונשאה מן הארץ
 ועל רגלים פאדם הוקמה ולבב
 אדם נתן לה: ה והנה חיה אחרת
 שניה דומה לדב ולצד אחד
 הוקמה ושלש צלעות בפיה בין
 שניה וכן אמרים לה קומי אכלי
 בשר רב: ו אחרי זה רואה הייתי
 והנה אחרת כנמר ולה ארבע
 כנפים של עוף על גבה וארבעה
 ראשים לחיה ושלטון נתן לה: ז
 אחרי זה רואה הייתי בחזיונות
 לילה והנה חיה רביעית נוראה
 ואימה וחזקה יותר ושנים
 של פרזל לה גדולות אוכלת
 ומדקה והשאר ברגלה רופסת

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

מכון הר ברכה

מִן כָּל חַיֹּתָא דִּי קְדָמֶיהָ וְקִרְנֵין עֲשָׂר
 לָהּ: ה' מִשְׁתַּפֵּל הוּיָת בְּקִרְנֵיָא וְאֵלוֹ קִרְן
 אַחֲרֵי זַעֲרָה סִלְקַת בִּינֵיהוּן וּתְלַת מִן
 קִרְנֵיָא קְדָמֶיהָ אֶתְעַקְרָה מִן קְדָמָה
 וְאֵלוֹ עֵינִין כְּעֵינֵי אֲנָשָׂא בְּקִרְנָא דָּא
 וּפָם מִמְלַל רְבָרְבִין: ט חֲזָה הוּיָת עַד דִּי
 כְּרִסְוֹן רָמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יִתְב לְבוּשָׁה
 כְּתִלְג חוֹר וְשָׁעַר רֵאשָׁה כְּעַמְר
 נְקֵא פְרָסִיָה שְׂבִיבִין דִּי נֹר גְּלִגְלוּהִי
 נֹר דְּלִק: י נְהַר דִּי נֹר נְגִד וְנִפְק מִן
 קְדָמוּהִי אֶלְף אֶלְפִין יִשְׁמִשׁוּנָה וְרַבּוּ
 רַבְבִין קְדָמוּהִי יְקוּמוּן דִּינָא יִתְב וְסַפְרִין
 פְּתִיחוּ: יא חֲזָה הוּיָת בְּאֲדִין מִן קָל
 מְלֵיא רְבָרְבָתָא דִּי קִרְנָא מִמְלִלָה חֲזָה
 הוּיָת עַד דִּי קִטִּילַת חַיֹּתָא וְהוּבַד
 גְּשָׁמָה וְהִיבַת לִיקְדַת אֲשָׂא: יב וְשָׁאָר
 חַיֹּתָא הָעֵדִיו שְׁלֹטְנָהוּן וְאַרְכָּה בְּחַיִּין
 יְהִיבַת לְהוּן עַד זְמַן וְעָדִין: יג חֲזָה הוּיָת
 בְּחַזִּי לִילֵיא וְאָרוֹ עִם עֲנְנֵי שְׁמַיָּא כְּבַר
 אֲנָשׁ אֶתְהָ הוּדָה וְעַד עַתִּיק יוֹמֵיָא מְטָה
 וְקְדָמוּהִי הַקְּרִבוּהִי: יד וְלָהּ יְהִיב שְׁלֹטֵן
 וְיִקְר וּמְלָכוֹ וְכָל עַמְמֵיָא אֲמֵיָא וְלִשְׁנֵיָא
 לָהּ יִפְלָחוּן שְׁלֹטְנָה שְׁלֹטֵן עָלַם דִּי
 לָא יַעֲדָה וּמְלָכוּתָהּ דִּי לָא תִתְחַפֵּל:
 טו אֶתְפְּרִית רוּחֵי אָנָה דְּנִיָּאל בְּגוּא

וְהִיא מִשְׁנָה מִכָּל חַיֹּת אֲשֶׁר
 לְפָנֶיהָ וְעֲשָׂר קִרְנִים לָהּ: ה'
 מִסְתַּפֵּל הִיְתִי בַּקִּרְנִים וְהִנֵּה
 קִרְן אַחֲרֵת וְעִירָה עֲלֵתָהּ בִּינֵיהוּן
 וְשָׁלֹשׁ מִן הַקִּרְנִים הִרְאִשׁוּנֹת
 נִעְקְרוּ מִפָּנֶיהָ וְהִנֵּה עֵינִים
 כְּעֵינֵי אָדָם בְּקִרְנוֹ זֹו וְפָה מְדַבֵּר
 גְּדוּלוֹת: ט רֹאֶה הִיְתִי עַד אֲשֶׁר
 כְּסֹאוֹת הִנָּחוּ וְעַתִּיק יָמִים יֵשֵׁב
 לְבוּשׁוֹ כְּשֹׁלֵג לְבָן וְשָׁעַר רֵאשׁוֹ
 כְּצֶמֶר נָקִי כְּסֹאוֹ שְׂבִיבִים שֶׁל
 אֵשׁ גְּלִגְלִיו אֵשׁ דּוֹלְקָת: י נְהַר
 שֶׁל אֵשׁ נִמְשָׁף וְיוֹצֵא מִלְּפָנָיו
 אֶלְף אֶלְפִים יִשְׁמִשׁוּהוּ וְרַבּוּא
 רַבְבֹּת לְפָנָיו יַעֲמִדוּ הַדִּין יֵשֵׁב
 וְסַפְרִים נִפְתְּחוּ: יא רֹאֶה הִיְתִי
 אִזּוֹ מְקוֹל הַדְּבָרִים הַגְּדוּלִים שֶׁל
 הַקִּרְן הַמְדַבֶּרֶת רֹאֶה הִיְתִי
 עַד אֲשֶׁר הוּמְתָהּ הַחַיָּה וְהִיאֲבַד
 גּוּפָהּ וְנִתְּנָה לִיקוּד אֵשׁ: יב וְשָׁאָר
 חַיֹּתָא הָעֵדִיו הָעֲבָרוּ מִשְׁלֹטֹנָן וְאַרְכָּה
 בְּחַיִּים נִתְּנָה לָהֶן עַד זְמַן וּמוֹעֵד:
 יג רֹאֶה הִיְתִי בְּחַזִּיוֹנוֹת הַלֵּילָה
 וְהִנֵּה עִם עֲנְנֵי הַשָּׁמַיִם הִנֵּה בָּא
 כְּבוֹ אָדָם וְעַד עַתִּיק יוֹמֵיָם הִנִּיעַ
 וְלְפָנָיו הַקְּרִבוּהוּ: יד וְלוֹ נִמְן
 שְׁלֹטֹן וְיִקְר וּמְלָכוֹת וְכָל הָעַמִּים
 הָאֲמוֹת וְהַלְשׁוֹנוֹת אוֹתוֹ יַעֲבִדוּ
 שְׁלֹטֹנוֹ שְׁלֹטֹן עוֹלָם שֶׁלֹּא
 יַעֲבִר וּמְלָכוֹתוֹ שֶׁלֹּא תִשְׁחָת: טו
 נִפְעָמָה רוּחֵי אֲנִי דְּנִיָּאל בְּתוֹךְ

זו וְחִזְוֵי רֵאשֵׁי יְבֹהֲלֹנֵי: טו קרבת
 קרבתִי אֵל אֶחָד מִן הַעֹמְדִים
 וְאֵת הָאֵמֶת אֲבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ עַל כָּל
 זֶה וַיֹּאמֶר לִי וּפְתֹרֹן הַדְּבָרִים
 הַזֵּה וַיֹּדִיעַנִי: י" אֱלֹהֵי הַחַיִּים הַגְּדֹלוֹת
 שָׁהוּ אַרְבַּע אַרְבָּעָה מְלָכִים
 יְקוּמוּ מִן הָאָרֶץ: י"ה וַיִּקְבְּלוּ אֶת
 הַמְּלָכוֹת קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹנִים וַיִּירָשׁוּ
 אֶת הַמְּלָכוֹת עַד הָעוֹלָם וְעַד
 עוֹלָם עוֹלָמִים: י"ז אִז חֲפָצְתִי
 לְנֹדָא עַל הַחֲזִיקָה הַרְבִּיעִית
 שְׁהִיְתָה שׁוֹנָה מִכָּל נֹרְאָה מֵאִד
 שְׁנִיָּה שֶׁל בְּרוּל וְצַרְנִיָּה שֶׁל
 נַחֲשֵׁת אוֹכֶלֶת מִדָּקָה וְהַשְּׂאֵר
 בְּרִנְגָלָה רוֹפֶסֶת: כ' וְעַל עֵשֶׂר
 הַקְּרָנִים אֲשֶׁר בְּרֵאשֵׁי וְאַחֲרֵת
 אֲשֶׁר עָלְתָה וַתִּפְלְגָה מִלְּפָנֶיהָ
 שְׁלֹשׁ וַחֲקָרוּ הֵיחָא וְעֵינִים לָהּ
 וַיְפָה מְדַבֵּר גְּדֻלוֹת וּמְרֵאָה גְּדוּל
 מִן חֲבֹרְתִיהָ: כ"א רוֹאָה הֵיחָא
 וַחֲקָרוּ הֵיחָא עוֹשֶׂה קָרֵב עִם
 קְדוּשִׁים וַיְכַלָּה לָהֶם: כ"ב עַד
 אֲשֶׁר בָּא עִתִּיק הַיָּמִים וְדִין נִתַּן
 לְקְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹנִים וְהִזְמִן הַגִּיעַ
 וְאֵת הַמְּלָכוֹת יָרְשׁוּ קְדוּשִׁים:
 כ"ג כֵּן אָמַר הַחֲזִיקָה הַרְבִּיעִית
 מְלָכוֹת רְבִיעִית תִּתְּנָה בְּאָרֶץ
 אֲשֶׁר תִּשְׁנֶה מִכָּל הַמְּלָכוֹת,
 וְתֹאכַל אֶת כָּל הָאָרֶץ וְתִדְוֹשְׁנָה
 וְתִדְקָנָה: כ"ד וְעֵשֶׂר הַקְּרָנִים
 מִמְּלָכוֹת זוֹ עֲשָׂרָה מְלָכִים יְקוּמוּ

נְדָה וְחִזְוֵי רֵאשֵׁי יְבֹהֲלֹנֵי: טו קרבת
 על חד מן קאמִיָּא וַיְצִיבָא אֲבַעָא מְנָה
 על כָּל דְּנָה וַאֲמַר לִי וּפְשֵׁר מְלִיָּא
 יְהוֹדִיעַנִי: י" אֲלִין חִיוֹתָא רְבִרְבָּתָא דִּי
 אֲנִין אַרְבַּע אַרְבָּעָה מְלָכִין יְקוּמוּן מִן
 אַרְעָא: י"ה וַיִּקְבְּלוּן מְלָכוֹתָא קְדִישֵׁי
 עֲלִיּוֹנִין וַיִּחְסְנוּן מְלָכוֹתָא עַד עֲלָמָא
 וְעַד עֲלָם עֲלָמִיָּא: י"ז אֲדִין צְבִית
 לִיְצָבָא עַל חִיוֹתָא רְבִיעִיתָא דִּי הֵינַת
 שְׁנִיָּה מִן כְּלָחִין דְּחִילָה יְתִירָה שְׁנִיָּה דִּי
 פְּרוּל וְטַפְרִיָּה דִּי נַחֲשׁ אֲכָלָה מִדָּקָה
 וַשְּׂאֵרָא בְּרִנְגָלִיָּה רְפֶסֶת: כ' וְעַל קְרָנִיָּא
 עֲשֵׂר דִּי בְּרֵאשֵׁי וְאַחֲרֵי דִּי סִלְקַת
 וַנְּפִלָּה מִן קְדָמָה תִּלְתָּת וַקְּרָנָא דְכֵן
 וְעֵינִין לָהּ וַפֶּס מִמְּלַל רְבִרְבָּן וְחִזְוָה רַב
 מִן חֲבֹרְתָהּ: כ"א חִזְוָה הֵוִית וַקְּרָנָא דְכֵן
 עֲבָדָה קָרֵב עִם קְדִישִׁין וַיְכַלָּה לְהוֹן:
 כ"ב עַד דִּי אָתָּה עִתִּיק יוֹמִיָּא וְדִינָא
 יְהִיב לְקְדִישֵׁי עֲלִיּוֹנִין וַזְּמָנָא מְטָה
 וּמְלָכוֹתָא חֲסְנוּ קְדִישִׁין: כ"ג כֵּן אָמַר
 חִיוֹתָא רְבִיעִיתָא מְלָכוֹ רְבִיעִעָא תִּתְּנָא
 בְּאַרְעָא דִּי תִשְׁנָא מִן כָּל מְלָכוֹתָא
 וְתֹאכַל כָּל אַרְעָא וְתִדְוֹשְׁנָה וְתִדְקָנָה:
 כ"ד וַקְּרָנִיָּא עֲשֵׂר מְנָה מְלָכוֹתָה עֲשָׂרָה
 מְלָכִין יְקוּמוּן וְאַחֲרֵן יְקוּם אַחֲרֵיהוֹן

והוא ישנא מן קדמא ותלתה מלכין
 יהשפל: כה ומלין לצד עלאה ימלל
 ולקדישי עליונין יבלא ויספר להשנה
 זמנין ודת ויתיהבון בידה עד עדן
 ועדנין ופלג עדן: כו ודינא יתב ושלטנה
 יהעדון להשמדה ולהוכדה עד סופא:
 כז ומלכותה ושלטנא ורבותא די
 מלכות תחות כל שמא יהיבת לעם
 קדישי עליונין מלכותה מלכות עלם
 וכל שלטנא לה יפלחון וישתמעון:
 כח עד פה סופא די מלתא אנה דניאל
 שגיא רעיוני יבהלני וזיוי ישתנון עלי
 ומלתא בלבי נטרת:
 ואחרון יקום אחריהם והוא
 ישנה מן הראשונים ושלשה
 מלכים ישפיל: כה ודברים
 לצד העליון ידבר ואת קדושי
 העליונים יענה ויחשב לשנות
 זמנים ודת וינתנו בידו עד מועד
 ומועדים ויחצי מועד: כו ויהיו
 ישב ושלטנו יעבירו להשמיד
 ולהאביד עד הסוף: כז והמלכות
 והשלטון והגדלה אשר
 למלכות תחת כל השמים נתנו
 לעם קדושי עליונים מלכותו
 מלכות עולם וכל השלטונות
 לו יעבדו וישמעו: כח עד פה
 סופו של הדבר אני דניאל מאד
 רעיוני יבהלני וזיוי ישתנה עלי
 ואת הדבר בלבי שמרתי:

פסוק א: מסגרת הזמן של חזיונות דניאל

בְּשָׁנַת חֲדָה לְבַלְאֲשַׁצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
 דְּנִיָּאל חָלַם חֲזֵה וְחִזֵּי רֵאשָׁה עַל
 מִשְׁכָּבָהּ בְּאֵדִין חֶלְמָא כְּתַב רֵאשׁ
 מְלִין אֲמַר.
 בְּשָׁנַת אַחַת לְבַלְאֲשַׁצַּר
 מֶלֶךְ בָּבֶל דְּנִיָּאל חָלַם
 רֵאשָׁה וְחִזֵּינֹת רֵאשׁוּ עַל
 מִשְׁכָּבוּ אִזְ אֶת הַחֲלוֹם
 כְּתַב רֵאשִׁית דְּבָרִים אֲמַר.

ששת פרקי הספר עד עתה היו פרקים עלילתיים שסיפרו את קורות חייו של דניאל. מפרק זה ואלך הפרקים מדברים על דניאל עצמו: חלומותיו, נבואותיו, חזיונותיו ושיחותיו עם מלאכים.

מבחינה כרונולוגית, בתחילת פרק זה אנו חוזרים בזמן. הפסוק הראשון של הפרק נוקב בזמן שבו הופיע החזיון הראשון של דניאל - שנתו הראשונה של בלשאצר, המלך הבבלי האחרון. שושלת המלכות הבבלית בנויה ממלכות נבוכדנצר האדירה, שארכה ארבעים וחמש שנה, מלכות אויל מרודך, שארכה כעשרים ושלוש שנה, ומלכות בלשאצר, כשלוש שנים; החזיון מתרחש, אם כן, בשלהי מלכות בבל.

הפרק הקודם, ובו הסיפור של דניאל בגוב האריות, התרחש כבר במלכות מדי, שבראשה דריוש; על מלכות בלשאצר, שחותמת את מלכות בבל, קראנו לפני כן בפרק ה'. אם כן, הספר חוזר עתה לספר על אירועים שדניאל חווה בעצמו, עוד בסוף המלכות הבבלית.

בפסוקים הבאים, שוב יפקדו את דניאל חזיונות שיגלו לו סודות גדולים, על קץ הימים ועל הגאולה. אך בתחילה, נגלה לפניו תיאור של ארבע המלכויות שעתידות לשלוט בעולם, זו אחר זו, כולל סדרן, אופיין ומהותן.

בפרקים האלו ניתנת אף הגדרה מדויקת של תאריך הגאולה וביאת המשיח, ומתואר שהגלות תימשך עד "עידן ועידנים וחצי עידן".

גילוי האור מתוך החושך

תרגום של תורה - אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע.
 תרגום של נביאים - יונתן בן עוזיאל אמרו, מפי חגי זכריה ומלאכי,

ונודענעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה; יצתה בת קול ואמרה: מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם? עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר: אני הוא שגליתני סתריך לבני אדם; גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקת בישראל! ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים - יצתה בת קול ואמרה לו: דייך! מאי טעמא? משום דאית ביה קץ משיח (מגילה ג, א).

נבואות דניאל צריכות תרגום ופרשנות. בנבואות דניאל יש סודות שאין להם אח ורע, לא בנביאים ולא בכתובים. כבר יעקב אבינו ביקש לגלות את הקץ אך החזון נסתם ממנו, אז כיצד ייתכן שדווקא דניאל זוכה לגילויים כל כך מפליאים, והותר לו לכותבם ולפרסמם?

אולי דווקא מפני שדניאל נמצא בגלות, ערב סיום תקופת הנבואה, הוא זוכה לגילוי העצום הזה. זהו חזון נבואי שמתרחש בזמן שהעם נמצא כבר עמוק בגלות, אך ליבו וזכרונותיו עדיין בירושלים, תחת רושם האור של ירושלים. בית המקדש חרב לפני כחמישים שנה, ואנו נמצאים בסוף שבעים שנות גלות בבל, כשהגלות צפויה עוד להתארך. דווקא משום כך, דווקא מתוך החושך, אפשר לעמוד על האור. אור הנר אינו ניכר אלא בחושך, ואם רוצים לראות כוכב בחוץ, צריך לכבות את האור בחדר. כך, הרבה פעמים ההיעדר מלמד על היש, ורק מתוך החושך הגדול והחיסרון אנו יכולים לעמוד על עומקם של דברים. לכן כאן, בתוך עומק הגלות, עם התחדשות ההבנה שכנראה לא נחזור הביתה מהר כל כך, זה הזמן שבו אפשר לעמוד על המראות הגדולים והחזיונות של חישובי הקץ. אולי זו גם הסיבה שיעקב רצה לגלות את הקץ, שכן גם אז עם ישראל היה מצוי בתחילת גלות.

גילוי החזיונות - עידוד לקראת הגלות הארוכה

הגמרא בסנהדרין אומרת: "תיפח עצמן של מחשבי קיצין" (סנהדרין צו, ב), ומביאה פסוק מחבקוק: "כי עוד חזון למועד יִפְּחַ לְקִץ וְלֹא יִכְזַב אִם

יְתִמְהֶמָּה חָפֶה לוֹ כִּי בֹא יָבֵא לֹא יֵאָחֵר" (חבקוק ב, ג). כלומר, הגאולה תגיע בזמנה, ואילו חישוב הקיצים יכול לכזב.

אמנם הגמרא מוסיפה שיש קץ שהוא מגולה, שבשבילו לא צריך חשבון. ומתי קץ זה? כשארץ ישראל תשוב לרעננותה - כשהגבעות יוריקו והעצים ילבלבו, הארץ תפרח ותיתן פירותיה בעין יפה, זה ודאי קץ הגלות ותחילת עידן הגאולה. אך זה אינו חשבון, את כל אחד רואה בעיניו; לחשב מראש, כשעוד לא רואים את שיבת הארץ לחיים, ולהגיד מהו הסדר ומתי זה יקרה - זה מסוכן.

אף על פי כן, מצאנו שרבים מגדולי הדורות עשו חשבונות, מתי תתרחש הגאולה ובאיזו צורה. פעמים החשבון נמסר מיד לאחר שהכותב הרחיב להסביר כמה יש לשלול את חישוב הקץ, ואמר כמה זה נורא. איך אפשר להסביר זאת?

באמת, אחריות כבדה הייתה מוטלת על כתפי מנהיגי הדורות שחישבו קיצים, וברור שהחישוב נעשה מתוך הכרח. בדורנו, דור של תקומה, כמעט שאיננו יכולים לתאר מה עברו כל דורות הגלות הארוכה והחשוכה. מה פירוש להיות בתקופת מסעי הצלב או במרתפי האינקוויזיציה ולחשוב "אתה בחרתנו מכל העמים". איך אפשר לומר בתפילה "ותיטענו בגולנו", "ושם נעבודך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות", כשמוקפים בשונאים רבים מסביב.

היה זה חזון סוריאליסטי, אך כך היה במשך כל שנות הגלות. עוד שנה ועוד שנה, דור רודף דור, ממתנינים לגאולה מושפלים ורמוסים, ועם זאת - ממשיכים להאמין. שוב ושוב אמרו היהודים לעצמם: "זה זמני, זה בוודאי בא בשביל לצרף אותנו ולזכך אותנו, רק מפני חטאנו גלינו מארצנו, והנה עכשיו העוון יתמרק ונשוב חזרה, כימי עולם וכשנים קדמוניות". ופעם אחר פעם - אכזבה, מפח נפש וצרות גלות נוספות. כמעט בלתי-אפשרי לעמוד בזה!

מי שקורא את דברי ימי עמנו מתקשה להאמין שכל זה אירע לעם אחד. אין דף בהיסטוריה של הגלות שאין בו סבל יהודי שלא יתואר. החל מחורבן

ירושלים וההתאכזרות הרומאית הבלתי-נקלטת, כולל צליבת שבויים יהודיים שנאנקו על גבי העמוד בייסורי תופת ובגסיסה איטית ונוראה, במשך שעות על גבי שעות, למאות ולאלפים. זאת לבד מאלפי שבויי יהודה שנמכרו להילחם באריות ועוד רעיונות אכזריים ומטרפים לשם שעשוע ההמונים. המשך במסעי הצלב והחורבן האיום שהביאו על קהילות אשכנז, עבור לאינקוויזיציה עם עינוייה החולנייה, שלא ייאמן שהיו יהודים שעברו זאת. כך אפשר לעבור ולקרוא את המהלכים ההיסטוריים ממקום למקום בעולם: בכל מקום שהיו בו יהודים - הדפים מלאי כתמי דם, יזע ודמעות. גם כאשר מתארים זמנים במקומות אחדים שהייתה בהם רווחה ליהודים, מדובר במשך זמן קצר, או שההערכה בנוגע לרווחה שהייתה בהם ליהודים היא רק יחסית, לעומת הסבל שהיה במקומות אחרים.⁵⁷

במצב שכזה, איך אפשר שלא להתייאש? כשהרמב"ם ושאר גדולי ישראל ראו את המצב, הם הבינו שהם חייבים - למרות דברי חז"ל על חומרת

57. גם הטענה, כביכול, שבגלות ארצות האסלאם היו ליהודים חיים טובים - אינה נכונה כלל. די לראות את דברי אור החיים שכתב בפירושו (ויקרא ו, ג): "והן גלות ישמעאלים אשרי מי שלא ראם משעבדים וממורים חיי ישראל, ולא די שלא יתנו שכר אלא עוד שואלים ממנו 'מדור והבא' (שבת קנ, א; - רש"י: "מדור מעות ודינרי זהב, והבא"), ועוד אדם נגזל במה שיש לו והם תובעים ממנו מה שאין לו, וכוס זה ישקוהו עד שימות".

וכך ניתן לראות בהיסטוריה רווית הדם והדמעות, החל מהשמדת המוחלטת של שבטי היהודים בחצי האי ערב בתחילת תקופת האסלאם, עבור דרך טבח פאס (1033), גזרות אלמוחידון ברחבי ספרד וצפון אפריקה (המאה ה-12), הגזרות בתימן (1165), טבח פאס השני (1465), גלות מוזע בתימן (1680), טבח יהודי קהיר (1735), טבח יהודי תוניס (המאה ה-18), גזרת היתומים בתימן (המאה ה-18), "השבת השחורה" באלג'יר (1805), אנוסי משהד (1839), עלילת הדם בדמשק (1840), התריחל במרוקו (1912), הפרהוד בעיראק (1941), והפרעות ביהודי לוב (1945), יהודי חלב (1947), יהודי מצרים (1948) ואוג'דה וג'אדה (1948). וכל זה, ללא התייחסות לאפליית היהודים המובנית בחוקי עומר ולהצקות וההשפלות שהיו מנת חלקם של היהודים ביוס"ום.

בבית אבי ישנו ספר שמתאר את חיי היהודים בלוב. מתואר שם ככותרת שהיהודים בלוב חיו בשלום, בשלווה ובשכנות טובה עם הערבים, שהיה נחמד ושלא רדפו אותם. זאת הכותרת. והנה, שישה דפים אחר כך, השכנות הטובה מקבלת צבע ופנים: אגב אורחא, לא בהבלטה, מתוארות גזענות ואפליה משפילים שאין כמותן. אסור ליהודים לרכוב על חמור ורק הגויים יכולים לרכוב; אם יהודים רואים ערבי עובר, הם חייבים לעמוד ולקוד לפניו - אחרת יקבלו מלקות, ועוד דברים מעין אלו. מצב זה נקרא יחסים טובים, מכיוון שלא רצחו אותנו. מתואר שם גם בהבלטה שהסולטן היה טוב ונאור ממש: "הוא אף איפשר ליהודים לסחור במקומות מסוימים". כך נראות "תקופות זוהר" של הגלות, כשלא היו פרעות ורציחות.

חישובי הקיצים - לפרסם את חישוב הקץ כפי שהם מבינים. הרי החשש הגדול סביב חישובי הקיצים הוא שמא יתפרסם חישוב קץ מסוים, ואם יגיע הזמן והגאולה לא תתרחש - ייגרם ייאוש גדול בקרב העם; אולם המצב שגדולי ישראל ראו לנגד עיניהם הוא שהייאוש כבר כאן. אין זה חשש עתידי, זאת מציאות עכשווית ממש. מתוך הבנה שחישוב הקץ יכול רק להקל על הייאוש הזה, ולתת תקווה שעוד מעט הסבל יסתיים, הם בחרו באפשרות לחשב את הקץ.

בנוסף, כבר ראינו שלשונות הנבואה נאמרו באופן שיש בהן פתח לאפשרויות שונות, והתממשות הנבואה בצורה מסוימת תלויה בנו ובמעשינו.

אם כן, החשבון שעשו גדולי ישראל הוביל באמת לזמנים בעלי פוטנציאל לגאולה, וכנראה, על כך הסתמכו חלק מגדולי ישראל שפרסמו חישובי קץ. בהסתכלותם הפנימית על המציאות, הם ראו והבינו שלפי ההתפתחות הרוחנית של המציאות, ומידת המיצוי של העימות בין ישראל לאומות העולם, ייתכן בהחלט שהשנה שהם חישובו תהיה שנת גאולה. ואכן, בדרך כלל באותם תאריכים קרו דברים גדולים שיכלו להתפתח לגאולה השלמה, אלא שלא זכינו אז. כך, לדוגמה, מוצאים אנו כבר בחז"ל שהקדוש ברוך הוא ביקש לעשות את חזקיה משיח, ואת סנחריב גוג ומגוג, אלא שחזקיה לא אמר שירה והקץ התעכב (סנהדרין צד, א).

זאת גם הסיבה שהרמב"ם מקדים ומסביר ב'איגרת תימן' באריכות גדולה מדוע אין לחשב קיצים. כך כאשר יגיע הקץ שחישוב והגאולה תתעכב, ידעו מראש שלא לסמוך על זה ולהמשיך לצפות. זו מעין הערה למשכיל: אדם פשוט שמדוכא ממאורעות הגלות הארוכה מוכרח את חישוב הקץ לטובתו. זה גלגל הצלה בשבילו כי הוא כבר טובע בתהומות הייאוש, ולכן גם הרמב"ם כתב לבסוף את החישובים. אך למי שהוא משכיל, הרמב"ם כותב הערה שתוכל לעזור, אם חס ושלום החישוב לא יתממש, ואותה יוכלו להראות לעם ולהחיות בקרבם מחדש את הציפייה לגאולה.

פסוקים ב-ג: ארבע המלכויות

עֲנֵה דְנִיָּאל וְאָמַר חֲזֵה הַיּוֹת בְּחֻזְוֵי
 עִם לִלְיָא וְאָרוּ אַרְבַּע רוּחֵי שְׁמַיָא
 מְגִיחֹן לְיָמָא רַבָּא. וְאַרְבַּע חֵינִן
 רַבְרָבוּ סִלְקוּן מִן יָמָא שְׁנֵינוּ דָא מִן
 דָא.

עֲנֵה דְנִיָּאל וְאָמַר חֲזֵה הַיּוֹת רֹאֶה
 הַיּוֹת בְּחֻזְוֵי עִם לִלְיָה
 וְהִנֵּה אַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם
 מְגִיחוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל. וְאַרְבַּע
 חֵינִיּוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹלוֹת מִן
 הַיָּם שׁוֹנוֹת זוֹ מִזֹּו.

בחיזיון של דניאל מתוארות ארבע חיות שונות ומשונות, שמתארות את המלכויות העתידות לשלוט בעולם. נושא זה של ארבע המלכויות קיבל מקום מרכזי בדברי חז"ל. המהר"ל מרחיב בנושא זה בחיבורו 'נר מצווה' על חנוכה, ומבסס את העניין על הפרק שלנו. מעניין לציין שהמהר"ל מתחיל מבואה זו, בפרק ז', למרות שכבר בפרק ב' נפגשנו במלכויות אלו. נבואות אלו אינן סותרות אלא משלימות זו את זו. בפרק שלנו מדובר בחיות, אורגניזם חי, ואילו בפרק ב', בחלומו של נבוכדנצר, מדובר בפסל. דניאל הישראלי רואה את עומק הפעולה של המלכויות הללו, הוא לא רואה רק את תבנית הפסל, את התיאור היבש ההיסטורי, אלא הוא רואה את החייתיות האופיינית למלכויות אלו, את הפראות המפלצתית שלהן. החיות עולות מן הים. הים הוא מקום שהאדם אינו גר בו. חז"ל דורשים (שחר טוב פ, ו):

יְכַרְסֶמְנָה חֲזִיר מְיַעַר (תהלים פ, יד). אם זכיתם - מיאור (אויבכם יהיו כחיות יאור שאין בהם כוח לעלות ליבשה), ואם לאו - מיער, מן חיותא דחורשא. כיוצא בדבר אתה אומר (ישעיהו כא, א): מְשָׂא מְדַבֵּר יָם, אם ים למה מדבר, ואם מדבר למה ים? אלא אם זכיתם - הרי הם כחיות הים, שעולות ליבשה ומיד מתים, ואם לא זכיתם - הרי הם כחיות המדבר.

כלומר, יש בנבואה זו נחמה מסוימת, איזו הנחה שאמנם החיות מפחידות, אך לא יגיעו למקום בני האדם ולא יוכלו להתמיד ברשעם ובהיזקם.

מדרשים רבים מבארים את מהותן של ארבע המלכויות, ומזהים אותן עם בבל, פרס, יוון ורומא. חכמינו מראים כי התורה רומזת אליהן, כבר בתיאור בריאת העולם (בראשית רבה ב, ד):

רבי שמעון בן לקיש פתר קריא בגליות:

וְהָאֶרֶץ הַיְיִתָּה תְהִי (בראשית א, ב) - זה גלות בבל, שנאמר (ירמיהו ד, כג): רְאִיתִי אֶת הָאֶרֶץ וְהִנֵּה תִהְיֶה נְבִיחָה.

נְבִיחָה - זה גלות מדי, וַיִּבְהֲלוּ לְהָבִיא אֶת הַמָּן (אסתר ג, יד).

וְחֶשֶׁךְ - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגירותיהן, שהיתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוהי ישראל.

עַל פְּנֵי תְהוֹם - זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום. מה התהום הזה אין לו חקר, אף הרשעים כן.

וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת - זה רוחו של מלך המשיח. היאך מה דאת אמר (ישעיהו יא, ב): וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה', באיזו זכות ממששת ובאה מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם? בזכות התשובה שנמשלה כמים, שנאמר (איכה ב, יט): שָׁפְכִי כַמַּיִם לַבַּיִת.

גם בהמשך התורה, חז"ל מזהים רמזים מעין אלה - בברית בין הבתרים, בחלומו של יעקב ביציאתו מבית אביו לגלות, ובמקומות רבים נוספים. ארבע המלכויות, כפי שחז"ל מסבירים, הן ציר מרכזי החורז את כל התורה. אמנם אזכור מפורש של ארבע המלכויות בתנ"ך מופיע רק כאן. בשום מקום אחר בתנ"ך כולו אין נבואה מפורטת כזו על מציאותן של ארבע המלכויות ועל תפקידן. מהמדרש שראינו עתה, ברור כי חז"ל לא ראו בפרק זה נקודה שולית, אלא יסוד שכל המהלך ההיסטורי של ימות העולם מושתת עליו. בוודאי אין זה עניין זניח אם שורשיו טמונים כבר ביסוד הבריאה. מה הן ארבע המלכויות, ומה סוד מרכזיותן בתולדות האנושות? ארבע המלכויות הן ביטויים לניסיונות האנושות לעמוד על עניינינו של עולם.

האנושות מחפשת את דרכה, מנסה לתפוס מהו פשר העולם, מה מקום האדם מול הבריאה ומה עניינו של היקום כולו ביחס לאלוהות. חיפוש זה אחר פשר העמידה מול האלוהים מְבַנֵּה ב-DNA האנושי, לכן הוא מופיע כחלק מיסודות המציאות, כבר בבריאת העולם. מכיוון שחיפוש זה טבעי ומתבקש, ברור שכל אומה תנסה להעמיד לו פתרון, קל וחומר אומה חשובה ומרכזית.

ישנם סוגים שונים של חיפוש אחר האלוהות. יש חיפוש בסגנון אריה, וחיפוש בסגנון דוב. יש סגנון נמרי ויש סגנון מפלצתי כל כך עד שאף שם אין לה. הניסיונות השונים מתומצתים בחלום בארבעה כיוונים מרכזיים, הרמוזים בחיות השונות כמבואר להלן.

אמנם הרעיונות לא היו מוכרחים להתבטא באופן הזה דווקא, על ידי שלטונן של אומות. לו היינו זוכים, כששלמה המלך עלה לשבת על כסאו בירושלים, וכל חכמי אומות העולם עלו לירושלים ושטחו לפניו את תורתם הפילוסופית ותפיסתם על מקום העולם, היה שלמה המלך מעמיד כל רעיון על מקומו המדויק והנכון. הוא היה מכוון את הופעתה של כל אידיאה לפי המינון הנכון והזמן הנכון, והדברים היו מתבררים בנחת. אבל לא זכינו לזה, ולכן הרעיונות מופיעים על ידי אומות שונות, המושלות בעולם ומבטאות בו את תפיסותיהן.

הרעיונות האלה הם אלה שמביאים חיים לאומות. רק מכוון של האידיאות הללו - האומות האימפריאליסטיות שולטות. כשעמים נלחמים, הרי שתחילת המאבק וסופו יהיו מכוח הנקודה הפנימית. אימפריות קמות ונופלות על הגרעין הרעיוני; מה שנושא את האומה הוא הרעיון שאליו היא נושאת את עיניה.

רק אם יש רעיון מחודש שאומה כלשהי מתפעמת ממנו, והוא תמצית רוחה, רק אז יכולה היא לצאת למהפכה, להילחם ולכבוש את העולם, על מגת לבנות חברה שנושאת את אותו דגל. רק מתוך נקודת אמת, נקודה שמשכנעת נפשות וסוחפת לבבות, אפשר להקים אימפריה.

אי אפשר לשכנע לוחמים למסור את חייהם בשביל עוד בית ועוד שטח. לאומה המבקשת להתפשט ולהרחיב את שלטונה - תמיד תהיה בשורה חדשה שהיא מבקשת להופיע בעולם. וממילא, כשיש חידוש - עולה גם התנגדות. "עושה חדשות, בעל מלחמות". אבל מכיוון שיש נקודת אמת ברעיון, הוא סוחף, והוא זה שיתדלק את הלוחמים להילחם בעוז ולמסור את רוחם על קיומו. היוונים בעולם העתיק האמינו כי רק הכיבוש היווני יביא קידמה ומדע לאנושות; הצרפתים האמינו שרק אימפריה צרפתית גדולה תביא שוויון, חירות ואחוה; הרוסים האמינו שרק על ידי שליטת ברית המועצות הגדולה תתוקן העוולה כלפי פועלי כל העולם, וכן בכל מהפכה עולמית אחרת. כשיוצאים למלחמה על רעיונות כאלה, שיש בהם אמת ניצחת, נותנים את הנשמה - ומנצחים.

החידוש שמביאה כל אימפריה לעולם, מחלחל לאיטו בלבבות והופך לנחלת הכלל. אמנם, לא תמיד הרעיון יהיה בעוצמה ובקיצוניות המחודדת של הוגה הדעות שהגה אותו, אבל עדיין תהיה לו השפעה נרחבת. מהרעיון הגדול של החירות התחוללו שינויים בסדרי החברה בעולם והם שינו את פני התרבות האנושית. כך קרה גם בעניין הקידמה והטכנולוגיה ובעניין היחס לזכויות הפועלים.

אורך שלטונה של אימפריה על בימת ההיסטוריה מתאים למידת החידוש של הרעיון הפנימי שלה. אם היא מחדשת רעיון גדול, נושאת בשורה חשובה ומשמעותית שצריכה זמן רב לעיכול, היא תאריך ימים בתפקודה כגורם משמעותי על מפת האנושות. לעומת זאת, ככל שהחידוש שהיא מעלה יהיה שולי יותר, כך חשיבותה של האומה תפחת, והיא תזכה למיקום צדדי יותר על מפת ההיסטוריה הבין-לאומית.

עם ישראל הוא לב האיברים, הוא מביא את הדם ואת החיים לכולם. לכן, רק הוא יכול להחיות את כל המציאות כולה. פעמים רבות היהודים היו נושאי הדגל של תרבות האומה במקום שאליו גלו, מכיוון שהם יכלו לכלול ברוחם את כל האידיאות כולן, ואף לעשות זאת באופן תמציתי, בולט ומדויק יותר מהאומה שבארצה הם התארחו.

הרעיון שמחיה את עם ישראל הוא האידיאה הפנימית של אומה חיה, שיכולה לשאת את כל המציאות כולה, היא האידיאה האלוהית, שאין לה סוף וגבול וקיומה הוא נצחי. מכאן הקביעה המוחלטת, שנצח ישראל לא ישקר.

פירושים שונים נאמרו במהלך הדורות לזיהוי ארבע מלכויות. בספר זה ננקוט בדרך אחרת. הזיהוי המדויק וההיסטורי שלהן הוא משני למשמעותן, כיוון שארבע מלכויות אלו הן ארבעה ניסיונות של האנושות למצוא את דרכה בעולם. כל שאר הפשרים הם תולדות של ארבעה דגמים אלו.

פסוק ד: החיה הראשונה - מלכות בבל

הְרֵאשׁוּנָה כְּאַרְיֵה וּכְנָפִים שֶׁל נֶשֶׁר לָהּ, רוּאָה קִיּוּתִי עַד אֲשֶׁר נִמְרְטוּ כְּנָפֶיהָ וְנִשְׂאָה מִן הָאָרֶץ וְעַל רַגְלִים כְּאָדָם הוֹקְמָה וּלְבַב אָדָם נָתַן לָהּ.	מִן־מִינְתָא כְּאַרְיֵה וְגַפִּין דִּי נֶשֶׁר לָהּ חַזָּה הָיִית עַד דִּי מְרִיטוּ גְפִיָּה וְנִטְיִילַת מִן אַרְעָא וְעַל רַגְלִין כְּאָנָּשׁ הִקְיִימַת וּלְבַב אָנָּשׁ יְהִיב לָהּ.
--	---

המלכות הראשונה שמופיעה בחלום היא מלכות בבל. כבר ראינו את המעמד המיוחד שיש לבבל, שהתבטא בחלומו של נבוכדנצר בתור ראש זהב. בחלומו של דניאל תכונה זו מועצמת יותר. הפעם היא מופיעה כאריה שיש לו כנפיים של נשר - מלך החיות, עם הכנפיים של מלך העופות, זו בוודאי עוצמה גדולה. מלכות זו היא הראשונה שעולה, אך אין היא מחזיקה מעמד, כנפיה נמרטות והיא נחלשת. חולשה זו מתבטאת בקבלת לב אנושי - "וּלְבַב אָנָּשׁ יְהִיב לָהּ". אפשר היה לחשוב שנתנת לב האדם היא שכלול של החיה והעצמתה, אבל למעשה זהו ההפך הגמור. אילו החיה הייתה הופכת לאדם - ודאי שהיא הייתה משתכללת; אך אין היא הופכת לבן אדם, אלא נשארת בעל חיים עם לב של אדם. כל לב מותאם לבעל החיים שנושא אותו: אריה בעל גוף גדול וחייתי - זקוק ללב אריה, חייתי ופראי, ואילו אריה בעל לב אנושי סובל מחולשה גדולה.⁵⁸ הכשל של כל

58. אדרבה, יש מעלה דווקא למצב ההפוך - כשרוצים לתאר אדם בעל אומץ גדול, אומרים שהוא

מערכת המבוססת על אדם גדול ולא על שיטה הוא שהאדם מתחלף, ומי שבא אחריו לא גדול כמותו.

דניאל נמצא בשלהי תקופת בבל, ומה לו להינבא על תקופתו, ולא על תקופות עתידיות?

באופן פשוט ניתן לבאר שדניאל מעוניין לברר את כל תוכנית העבודה האלוהית, מתקופתו ועד היעד הסופי של מלכות החסד של המשיח על ישראל והאנושות. כדי לבאר את כל המגמה האלוהית הכללית, דניאל מתחיל כבר סמוך אליו, ועד האופק הרחוק.

פסוק ה: החיה השנייה - מלכות פרס

וְהָיָה חִיָּה אַחֲרַת שְׁנֵי דוֹמָה לְדָב וְלָצֶד אֶחָד הַיּוֹקֵמָה וְשֵׁלֶשׁ צְלָעוֹת בְּפִיָּהּ בֵּין שְׁנֵי וְכֵן אֹמְרִים לָהּ קוֹמִי אֲכָלִי בֶּשֶׂר רָב.	וְאָרְו חִיָּה אַחֲרֵי תַנְיִנָּה דְמִיָּה לְדָב וְלִשְׁטֵר חַד הַקָּמַת וְתִלְתַּת עֲלֻעִין בְּפִמָּה בֵּין שְׁנֵי וְכֵן אֹמְרִין לָהּ קוֹמִי אֲכָלִי בֶּשֶׂר שְׂגִיָּא.
---	--

המלכות השנייה מתוארת כדוב, והכוונה למלכות פרס. חז"ל אומרים (מגילה יא, א) שהאומה הפרסית מתנהלת כדוב - אוכלת כדוב, שותה כמו דוב, בעלת תאוה מגושמת.

גם התנהלותו של אחשוורוש מלך פרס היא כחיבוק דוב: המלך מזמין את העם למשתה באורך חצי שנה, וכולם חייבים לבוא ולשמוח בו. המשתה אמנם על חשבון המלך - "וְהִשְׁתִּיָּה כְּדַת אֵין אַנְס" והכל נעשה "כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ" (אסתר א, ח), אבל כשמתבטלים חצי שנה ולא מתפרנסים - מתחילות בעיות. גם ארמון המלוכה נקלע לבעיות בשל ההוצאות המרובות של המשתה, ולכן אחשוורוש גובה מהעם עוד מסים. על כן, דורשת הגמרא את השם אחשוורוש: "שהכל נעשו רשין בימיו" (מגילה יא, א). ההנאה המגושמת רק גררה את מלכות פרס לעוני.

בן אדם בעל לב של אריה. כך נקרא למשל מלך אנגליה בזמן מסעות הצלב: 'ריצ'ארד לב הארי'.

עניין נוסף הוא שהדוב הוא חיה מגושמת, כבדה ואיטית, ותואמת לטבע של שלטון בירוקרטי ומסודה בפרס, גם המלך עצמו צריך להעביר בחוק כל דבר מלכות, על פי כל הכללים.

פסוק ו: החיה השלישית - מלכות יוון

בְּאֵתֶר דְּנָה חֲזָה הַיּוֹנִית וְאַרְבַּע אֲחֵרֵי
 כְּנִמְר וְלָהּ גִּפְיִין אֲרְבַּע דֵּי עוֹף עַל
 אֲחֵרֵי וְהָרְאָה הַיּוֹנִית וְהָנָה
 אֲחֵרֵי כְּנִמְר וְלָהּ אֲרְבַּע
 כְּנָפִים שֶׁל עוֹף עַל גִּבָּה
 וְאַרְבַּעָה רְאִשִׁים לַחֲיָה
 וְשִׁלְטוֹן יְהִיב לָהּ.

לאחר מכן בא הנמר, שהוא כנגד מלכות יוון. התכונות של חיה זו הן מהירות ועוז. המילה נמר כוללת כנראה את כל סוגי החתולים הגדולים שאנו מכירים, הדומים פחות או יותר לנמר, מלבד האריה, ואנו יודעים שכלולות ביניהם החיות המהירות ביותר בטבע. כמו כן, החתולים נקיים מאד, וזה רומז ליפיפותו של יפת - יוון (מגילה ט, ב).

חז"ל אומרים: "הוי עז כנמר" (אבות ה, ט), ומכאן שבנמר ישנה הופעה ייחודית של עזות. תכונה זו אכן אפיינה את היוונים: אלכסנדר מוקדון כבש את העולם בסערה, והשתלטות של התרבות היוונית על כל המרחב הייתה עזה ביותר. המהר"ל (נר מצווה, עניני ארבע המלכיות) מסביר שמהירות זו היא משל לשכל המאפיין את יוון, שהוא מהיר מכיוון שאיבו חומרי.

העזות היא גם ביטוי לחוצפה ולעזות פנים, ואכן, ליוונים הייתה חוצפה גדולה. הם השתלטו על העולם ועירבבו את כל התרבויות והדתות שקדמו להם, עד שבללו את הכל לתרבות אחת. ההלניזם נוצר משילוב של חלקים מדתות המזרח שהוטמעו בתרבות היוונית. לא רק שהייתה להם החוצפה למחוק את כל התרבויות העתיקות, אלא שהם גם הטילו ספק בכל האמיתות הקדומות, וניסו ליצור מציאות תרבותית חדשה על בסיס תפיסתם השכלית. היוונים אכן חידשו את העולם. הם החלו לחשוב על האמיתות מחדש, לא על בסיס האמונה בקיומו של כוח עליון. בנוסף, הם ערערו את כל המסגרות השלטוניות וניסו לדחוק את האומות לתפיסות האזרחיות שלהם. ההמצאות

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

והתרבות שהם הורישו לעולם, לעיתים בכפייה, נותרו עד ימינו: התיאטרון ותחרויות הספורט הם המצאות יווניות. הייתה להם השפעה מכרעת על עולם האומנות, כמו למשל בפיתוח האומנות הפלסטית, ביכולת של עיצוב תנועה בחומר.

היוונים קידמו את העולם לרמות חסרות-תקדים של מדע, אומנות וקידמה טכנולוגית. אפשר לומר שלמורשת יוון יש חלק מרכזי בעיצוב המציאות התרבותית המערבית עד ימינו (ראו "דברי ימי אירופה" מאת הא"ל פישר, מבוא, הוצאת מוסד ביאליק תשכ"ד).

פסוקים ז-ח: החיה הרביעית - מלכות רומי

אֶסְרִי זֶה רֹאֵה הַיְיִתִּי
בְּחִזְיוֹנֹת לַיְלָה וְהִנֵּה חַיָּה
רְבִיעִית נוֹרְאָה וְאֵימָה
וְחִזְקָה יוֹתֵר וְשֵׁנִים שֶׁל
בְּרִזָּל לֶה גְדוֹלוֹת אוֹכֵלֶת
וּמְדַקָּה וְהַשְּׂאֵר בְּרִגְלָהּ
רוֹמְסֶת וְהִיא מְשַׁנֶּה מִכָּל
הַחַיּוֹת אֲשֶׁר לְפָנֶיהָ וְעֹשֶׂר
קָרְנִים לָהּ.

בְּאֶתֶר דְּבָהּ חֲזָה הַיּוֹת בְּחִזְוֵי לַיְלָא
וְאָרוּ חַיָּה רְבִיעִיָא דְחִילָה וְאֵימָתַנִּי
וְמִקִּיפָא וְתִירָא וְשֵׁנִין דִּי פְרִזָּל
לֶה רְבִרְבָּן אֶכְלָה וּמְדַקָּה וְשְׂאֵרָא
בְּרִגְלָהּ רְפֶסָה וְהִיא מְשַׁנֶּה מִן כָּל
חַיּוֹתָא דִּי קִדְמֶיהָ וְקָרְנִין עֹשֶׂר לֶהּ.

לחיה הרביעית אין שם. תופעה חריגה זו בנוף של החיזיון מעידה על מהותה, ועל כן עלינו להידרש אליה. עוד עלינו לשים לב לאופן שבו נפתח תיאורה של חיה זו. בפתחת הפרק נאמר: "חֲזָה הַיּוֹת בְּחִזְוֵי עִם לַיְלָא וְאָרוּ אֶרְבַּע רַחֲוֵי שְׂמִיָא מְגִיחִין לְיַמָּא רְבָא" - דניאל מתאר בתחילה כי ראה את החיות בחזיון הלילה. אולם, לפני הופעת החיה הרביעית, שוב הוא מספר כי ראה את המראה בחזיון לילה: "בְּאֶתֶר דְּבָהּ חֲזָה הַיּוֹת בְּחִזְוֵי לַיְלָא וְאָרוּ חַיָּה רְבִיעִיָא דְחִילָה וְאֵימָתַנִּי". נראה אפוא כי חיה זו איננה אחת מהסדרה. לא ברור אם החיזיון על החיה הרביעית הופיע באותו לילה, אך די ברור שזה לא קרה באותו חלום, אף על פי שדניאל כולל את כל החיות כמהלך אחד.⁵⁹

59. נר מצוה למהר"ל: "המלכות הרביעית שקולה כנגד כל השלשה מלכיות, ולכך ראה דניאל את שלשתן בלילה אחת, ומלכות רביעית בלילה אחר בפני עצמו".

מלכות רומי היא באמת תופעה שונה. מחד גיסא, היא חלק ממערך הממלכות, ומאידך גיסא היא כנגד שלושתן. היא משולה לחיה המפרקת וטוחנת את כולם. היא תובעת בלעדיות, וקובעת כי היא השלטון ואין אחר. גם מבחינה תרבותית, הרומאים מסגלים לעצמם את המורשות של כל המלכויות שקדמו להם, ואין להם אידיאל מסוים מצד עצמם. הם מתיימרים להיות שכלול וחיבור של כל האידיאות שקדמו להם.

לכאורה, זהו חזון אידיאלי - לא להצטמצם לתרבות של אומה אחת, אלא לבנות תרבות משוכללת המורכבת מהתרבויות של כולם; הבעיה בחזון זה היא שאין נקודה פנימית, אין משענת טבעית־אלוהית לתרבות הכוללת. הכל נבחן רק על פי הממד החיצוני. שילוב התרבויות אינו אלא הצגה; זו יומרה יפה, אך לשם מימושה נדרשת יכולת להכיל את כל הכוחות בהרמוניה. נדרשת עין רגישה שתוכל לשלב נכון את כל הרעיונות, ונדרשת נשמה. שימוש בצבעים שונים ליצירה אחת עשוי להיות שילוב הרמוני ויפהפה, אך גם עלול להיווצר עירבוב רועש, נטול טעם וחסר־חן. הרומאים חסרו את הנקודה הפנימית הזו.

במידה מסוימת, הרומאים אכן ידעו להשתמש בכלים המגוונים שרכשו, אך למעשה, לא היה בזה שום חידוש, כי הם לא חיברו את הכל באופן אמיתי ופנימי. כמו שמיכת טלאים, שאין לה גוון אחיד, פרטי הכלים והתרבויות שרומא הדביקה זה לזה מעולם לא חוברו לדבר שלם, מחודש, המתעלה על סך כל חלקיו.

גם שמה של ממלכה זו, רומי, מבטא את הנקודה הזו - את הרמאות, רמאות כלפי כלל העולם וכלפי עצמם. הרומאים יצרו אשליה שהם נקודת התמצית של כל הממלכות. מתוך כך, הם גם גרמו לעולם לחשוב שאין בישראל דבר שאין בהם, ושגם הם יכולים להיות ממלכת עולם.

ממלכת רומי, הכוללת את כל ממלכות אדום, התאחדה סביב הדת הנוצרית. הנצרות היא הסך הכולל של כל הממלכות שנפרדו מרומא ונמצאות כיום

בגוף התרבות האירופית.⁶⁰ ואכן, גם הנצרות, אין לה כלום משלה, היא זיוף, ניסיון להידמות ליהדות המאמינה באל אחד.

חיה זאת היא נוראה, איומה ותקיפה. חיה בעלת שיני ברזל. הברזל הוא אבי המשחיתים. הוא נאסר לבניית המזבח בבית המקדש, וקולו לא נשמע בבניית אבני ההיכל והעזרות, משום שהוא משרת את ביטול החיים, את הרצח. הכוח של ביטול החיים ורמיסתם הוא כוחה של רומי ובאמצעות כוח זה היא באה לעולם: שלוש החיות הקודמות עלו זו אחר זו, ואילו המפלצת הרביעית רומסת תחילה את כל החיות הקודמות, היא לא נותנת מקום לאף אחד אחר. היא חיה את הכיבוש, ומפעילה את כוח הברזל שבידה, אשר עניינו להשחית ולא להשאיר זכר לשום גורם אחר.⁶¹

גם צורתה של החיה נוראה ומפלצתית ביותר. דניאל מספר שיש לה עשר קרניים, וכשהוא מסתכל בקרניים, קרן אחרת קטנה עולה ביניהם, ושלוש מהקרניים הקודמות נעקרות לפניה. הקרן המשונה הזו היא בעלת עיניים כעיני בני אדם, ויש לה גם פה המדבר גדולות - אלו תיאורים אנושיים. אפשר לדמות זאת לאנשי תרבות שמצטיירים כאינטליגנטים, אך מבעד לחליפה ולעניבה שלהם מסתתרת מפלצתיות. זו חיה משונה בהגדרתה: למרות כל המרכיבים התמוהים שהופיעו אצל שאר החיות, הסך הכולל היה נורמלי - מדובר באריה, דוב ונמא. לעומתם, לחיה הרביעית אין שום מרכיב נורמלי. היא מפלצת שאין דרך להגדירה, ועם כל זאת היא רוצה להיראות כבן אדם, כאותו שיבוא בסוף החיזיון וימלוך מלכות עולם.

60. "כאן אפוא בנצרות הנבדלת מן היהדות, ניתנה לפני החברה האירופאית אמת מידה חדשה, עיקר של איגוד חדש. הנצרות פירושה היה כעין זכות להצטרף אל קהל האומות האירופאיות. מי שאינו נוצרי היה כמנוודה, כאויב... דבר קבלת הבחינה הנוצרית כסימן השתייכות לחברת בני אירופה, הוא שקבע בהכרח את מהות היחסים בין שבטי אירופה הקדומים ובין אותם עמים" (דברי ימי אירופה, פירש, עמ' 23).

61. מהר"ל (נר מצווה): "והרביעי, כוחו היה על ההשחחה, ולפיכך נמשל לברזל, אשר הוא מתחך ומשחית הכל... אמנם מלכות הרביעית, מפני שרואה עצמה שהיא כל ואין זולתו, ולכך היא רוצה שלא יהיה נמצא אחר, ולכך הוא משחית הכל, ואין זה רק השחחה. ולכך ראה דניאל את החיה הזאת שיש לה שיניים של ברזל, כי הברזל הוא משחית ומקצץ את הכל... שכל ענין מלכות זה רק להשחית. וכמו ששרפה בית אלקינו, והשחיתו אותו..."

תרבותה של החיה הרביעית

מאיר אריאל פרסם שיר (רישומי פחם, שנת תשנ"ה) המבאר פן נוסף על הדימויים של המפלצת הרביעית:

את אצבעותינו מעולמנו	... חית המתכת, חית הברזל - מלכות משנה שחזה דניאל. תקופת המתכת, עדן הברזל - כל כך דומה שאני מתבהל...
תקופת המתכת, עדן הברזל - הזו, הרביעית, שראה דניאל בחזיונות לילה, אז בבבל - האם זה עכשו שוב מתגלגל?	כל המגדלים המשנגים האלה, הנוגסים בתכלת כל השפיצים האלה בגרפים ברזל כתנין, מתכת כפרד ברזל כצפור, מתכת ג'רפה ברזל מצפה, מתכת צרמומית מזרמת אלקטרוניקה, מזרקת נתונים פרצוף של שפחה, לא עושה ענינים עם הרשת הכי גדולה של סוכנים כפולים כל המחשבים האלה, המרדימים האלה, העוקרים האלה
גורסת, דורסת, הורסת, הודקת ומשוקת את זה כחפש דבור מוצצת ויורקת, משתמשת וזורקת עצם לתחקירני זכות הצבור קרנים שולטות רחוק, עינים בכל מקום, פה לא מפסיק ללהג - אומר מה לרצות, מה לחשב, מה להיות, מה לעשות ואיך להתנהג והמונים המונים, חצי-אוטומטים הלומי פטישוני כסף סמויים	

יש די הרבה מרומי היום:	אצים רצים מפקדי רצודים מהבהבים
כל הקולוסיאום הכל-עולמי	עטופים במגלה של תנאים וזכיות,
הזה עם חלונות ההצצה אל הזירה	מסממי קדמה והתפתחיות -
המלאה גלדיטורים, שהם חיות טרף	לעבד בלי דעת ולשרת
-	לשמש ולשמן את
ודם מציף את תת-ההכרה.	חית המתכת, חית הברזל
תחליף תחנות, תמיר צרוצים	לכל מקום יגיעו יונקותיה.
תשוטט כאות נפשך בעולם	שלטון המתכת, מלכות הברזל
תחשב שאתה מחוץ לכל זה,	בני אדם - טפות של דם בקשקשיה...
לא נוגע לך זה שם -	מקבל שהרביעית היא רומי
אבל בינתיים, בעצם, מה שקורה	מקבל שרומי היא אדום -
זה שאתה עוד אחד שיוזר ויוזר	ממש כך, או באפן סמלי
מתרגל לחסל בלחיצת כפתור	
חית טרף, גלדיטור...	

כך, מאיר לנו ששלטון המלכות הרביעית אינו רק חיצוני לנו, אלא הוא מהווה השפעה תרבותית, המגיעה גם לתוכנו. כיצד בשלב האחרון של מלכות זו מוציאה מאיתנו החיה את הטבעיות האנושית, ומרחיקה אותנו מהחמלה הטבעית לנו; מכניסה בנו חטטנות, לראות מה מפורסם זה או איש אחר עשה או אמר; מביאה אותנו לחשיבות עצמית והתרברבות, שהיא אינה אלא קרן שופר למחשבות של אחרים.

האדם צריך להיות בעל-הבית על חייו, לא לאפשר את ההשתלטות הדורסנית של העולם המודרני על סידרי חייו וערכיו. אנו חייבים להיות בני-חורין. העולם הזה נתון תחת ידינו, כחומר ביד היוצר. הוא נוצר כדי לשמש אותנו, ולא כדי לתת למכשיריו להשתלט עלינו ולשעבד אותנו.

פסוקים ט-יד: 'עתיק יומין' ובית דינו יושבים בדין

רוֹאֵה הַיִּיְתִי עַד אֲשֶׁר
 כְּסָאוֹת הִנְחוּ וְעֵתִיק
 יָמִים יָשֵׁב לְבוֹשׁוֹ כְּשֹׁלֵג
 לָבֵן וְשֹׁעַר רֹאשׁוֹ כְּצֶמֶר
 נָקִי כְּסֹאֵי שְׁבִיבִים שֶׁל
 אֵשׁ גִּלְגְּלוּ אֵשׁ דּוֹלְקוֹת.
 נֶהָר שֶׁל אֵשׁ נִמְשָׁךְ וַיּוֹצֵא
 מִלְּפָנָיו אֶלְפִים
 יִשְׁמְשׁוּהוּ וְרִבּוֹא רִבְבוֹת
 לְפָנָיו יַעֲמְדוּ הַדִּין יִשֵּׁב
 וְסֻפְרִים נִפְתְּחוּ. רוֹאֵה
 הַיִּיְתִי אִזּוּ מִקּוֹל הַדְּבָרִים
 הַגְּדוֹלִים שֶׁל הַקֶּרֶן
 הַמְדַבֵּרֵת רוֹאֵה הַיִּיְתִי
 עַד אֲשֶׁר הוֹמְתָה הַחִיָּה
 וְהָאֵבֶד גּוֹפָה וְנִתְּנָה לִיקוּד
 אֵשׁ. וְשֹׁאֵר הַחַיּוֹת הֶעָבְרוּ
 מִשְׁלֹטוֹן וְאַרְכָּה בַחַיִּים
 נִתְּנָה לָהֶן עַד זְמַן וּמוֹעֵד.
 רוֹאֵה הַיִּיְתִי בְּחַזְיוֹנוֹת
 הַלְיָלָה וְהִנֵּה עִם עַנְנֵי
 הַשָּׁמַיִם הִיָּה כָּאֵל כָּבוֹד אֲדָם
 וְעַד עֵתִיק הַיָּמִים הִגִּיעַ
 וּלְפָנָיו הִקְרִיבוּהוּ. וְלוֹ נִתַּן
 שְׁלֹטוֹן וְכָבוֹד וּמַלְכוּת וְכָל
 הָעַמִּים הָאֲמוֹת וְהַלְשׁוֹנוֹת
 אוֹתוֹ יַעֲבְדוּ שְׁלֹטוֹנוֹ
 שְׁלֹטוֹן עוֹלָם שְׁלֵא יַעֲבֹר
 וּמַלְכוּתוֹ שְׁלֵא תִשָּׁחַת.

חֲזָה הַיִּיְתִי עַד דֵּי כְּרִסְוֹן רְמִיּוֹ וְעֵתִיק
 יוֹמִין יִתֵּב לְבוֹשָׁה כְּתֵלֵג חִזְר וְשֹׁעַר
 רֹאשָׁה כְּעֶמֶר נִקְא כְּרִסְיָה שְׁבִיבִין
 דֵּי נֹר גִּלְגְּלוּהִי נֹר דְּלֵק. נֶהָר דֵּי נֹר
 נִגְד וְנִפְק מִן קְדָמוּהִי אֶלְפִין
 יִשְׁמְשׁוּנָהּ וְרִבּוֹ רִבְבֵן קְדָמוּהִי יְקוּמוֹן
 דִּינָא יִתֵּב וְסֻפְרִין פְּתִיחוּ. חֲזָה הַיִּיְתִי
 בְּאִדּוֹן מִן קַל מַלְיָא רִבְרִבְתָּא דֵּי
 קִרְנָא מְמַלְלָה חֲזָה הַיִּיְתִי עַד דֵּי
 קְטִילַת חַיּוֹתָא וְהוֹבְד גְּשֻׁמָּה וַיְהִיבַת
 לִיקְדַת אֲשָׁא. וְשֹׁאֵר חַיּוֹתָא הֶעָדִיו
 שְׁלֹטְנָהוֹן וְאַרְכָּה בְּחַיּוֹן יְהִיבַת לְהוֹן
 עַד זְמַן וְעָדוֹן. חֲזָה הַיִּיְתִי בְּחַזְיוֹ לִילְיָא
 וְאַרְו עִם עַנְנֵי שְׁמַיָּא כְּבַר אֲנַשׁ אֲתָה
 הָוָה וְעַד עֵתִיק יוֹמִיָּא מְטָה וְקְדָמוּהִי
 הַקְרִיבוּהִי. וְלָהּ יְהִיב שְׁלֹטוֹן וַיְקַר
 וּמַלְכוֹ וְכָל עַמְמַיָּא אֲמַיָּא וְלִשְׁנַיָּא
 לָהּ יִפְלַחוּן שְׁלֹטְנָהּ שְׁלֹטוֹן עִלְמִים דֵּי
 לָא יַעֲבְדָהּ וּמַלְכוּתָהּ דֵּי לָא תִתְחַבֵּל.

"עתיק יומין", זהו כמובן ה'. עתיק זהו קדמון, שקדם לכל דבר אשר נברא. כמו כן, ניתן לבאר כינוי זה גם ככינוי למעבר ולתנועה - שכביכול, ה' נעתק ממקומו ומתקרב אלינו, לגלות לנו את דיבוריו והחלטותיו. צבע לבושו וזקנו הלבן מסמלים נקיות, ומבטאים את מידת הרחמים המגלה את טובו של ה'. אולם, לרחמנותו של ה' מצטרפות לשונות של אש, כלומר, מידת הדין מצטרפת למידת הרחמים.

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

גזר הדין הוא ראשית לכל להמית את החיה החצופה והנוראה מכולן. שאר החיות יטופלו בהמשך, להם ניתן זמן גוסף, אבל לא לחיה הרביעית. כמה שנוראה ואימתנית החיה הרביעית, עלינו לזכור שיש לה קץ וסוף. האדם מסמל את המשיח, המגיע עם ענני השמים, בדרך רכה. חז"ל יישבו את הקושי בדרך הגעת המשיח, האם בדרך רכה או שפלה ובזוויה (סנהדרין צח, א):

אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב וְאָרוּ עִם עֲנַנֵי שָׁמַיָא כְּבַר אֲנִשׁ אֲתָהּ (דניאל ז, יג), וכתיב (זכריה ט, ט): עֲנִי וְרִכֵּב עַל חֲמוֹר! זכו - עם עֲנַנֵי שָׁמַיָא, לא זכו - עֲנִי וְרִכֵּב עַל חֲמוֹר.

פסוקים טו-כב: פתרון החזיון

נִפְעָמָה רוּחֵי אֲנִי דְנִיָּאל בְּתוֹךְ זֶה וְחַיּוֹנוֹת רֵאשֵׁי יְבֵהְלֵנִי. קִרְבְּתִי אֶל אֶחָד מִן הָעוֹמְדִים וְאֵת הָאֵמֶת אֲבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ עַל כֹּל זֶה וַיֹּאמֶר לִי וּפְתוּרֹן הַדְּבָרִים הוֹדִיעָנִי. אֵלֶּה הַחַיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁהֵן אֲרֻבַּע אֲרֻבַּע מְלָכִים וְקוֹמוּ מִן הָאָרֶץ. וַיִּקְבְּלוּ אֶת הַמְּלָכוֹת קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹנִים וַיִּירָשׁוּ אֶת הַמְּלָכוֹת עַד הָעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עוֹלָמִים. אִזְ חֲפָצְתִי לְוַדָּא עַל הַחַיָּה הַרְבִּיעִית שֶׁהִיְתָה שׁוֹנֶה מִכֵּלֵן נוֹרָאָה מֵאֵד שְׁנִיָּה שֶׁל בְּרִזָּל וְאַפְרִינְיָה שֶׁל נְחֹשֶׁת אוֹכֶלֶת מְדַקָּה וְהַשָּׂאָר בְּרִגְלָהּ רוֹמְסֶת. וְעַל עֵשֶׂר הַקְּרָנִים אֲשֶׁר בְּרֵאשֵׁיהָ וְאֶחָדָת אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְתַפְלָנָהּ מִלְּפָנֶיהָ שֶׁלֹּשׁ וְהַקְּרָן הַהֵיא וְעֵינָיִם לָהּ וְפִה מְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וַיִּמְרָאָהּ גְּדוֹל מִן חֲבֵרוֹתֶיהָ.

אֶתְכַרִּית רוּחֵי אֲנִי דְנִיָּאל בְּגוֹא נְדָנָה וְחַיּוֹי רֵאשֵׁי יְבֵהְלֵנִי. קִרְבְּתִי עַל חַד מִן קְאָמִיָּא וַיִּצִיבָא אֲבַעָא מִנָּה עַל כֹּל דְנָה וְאָמַר לִי וּפְשֹׁר מְלִיָּא יְהוֹדְעָנִי. אֵלִין חִיּוֹתָא רְבִרְבְּתָא דִּי אִנְיוּ אֲרַבַּע אֲרַבַּע מְלָכִין וְקוֹמוּן מִן אֲרַעָא. וַיִּקְבְּלוּן מְלָכוֹתָא קְדִישֵׁי עֲלִיּוֹנִין וַיִּחְסְנוּן מְלָכוֹתָא עַד עֲלָמָא וְעַד עֲלָם עֲלָמִיָּא. אִדִּין צְבִית לִיִּצְבָּא עַל חִיּוֹתָא רְבִיעִיתָא דִּי הָתָּה שְׁנִיָּה מִן כְּלָהִין דְחִילָהּ יְתִירָה שְׁנִיָּה דִּי פְרִזָּל וְטַפְרִיָּה דִּי נְחֹשׁ אֲכָלָה מְדַקָּה וְשָׂאָרָא בְּרִגְלֵיהָ רְפִסָּה. וְעַל קְרָנִיָּא עֵשֶׂר דִּי בְּרֵאשֵׁיהָ וְאֶחָדָת דִּי סִלְמַת וְנִפְלָה מִן קְדָמָה תְּלַת וְקְרָנָא דְכֵן וְעֵינִין לָהּ וְפִם מְמַלֵּל רְבִרְבָּן וְחַיּוֹהּ רַב מִן חֲבֵרוֹתָהּ. חַיָּה הִוִּית וְקְרָנָא

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

מכון הר ברכה

דָּבַר עֲבֹדָה קָרֵב עִם קְדִישִׁין וְיִכְלָה
 לְהוֹן: עַד דֵּי אֲתָה עֲתִיק יוֹמִיָּא
 וְדִינָא יְהִיב לְקְדִישִׁי עֲלִיוֹנִין וְזִמְנָא
 מְטָה וּמְלֻכּוּתָא הֶחֱסֵנוּ קְדִישִׁין.
 רֹאֶה הָיִיתִי וְהִקְרָן הָיָא
 עוֹשֶׂה קָרֵב עִם קְדוּשִׁים
 וְיִכְלָה לְהֵם. עַד אֲשֶׁר בָּא
 עֲתִיק הַיָּמִים וְהִדִּין נִתַּן
 לְקְדוּשִׁי עֲלִיוֹנִים וְהִזְמִן
 הַגִּיעַ וְאֵת הַמְּלָכוֹת יִרְשׁוּ
 קְדוּשִׁים.

דניאל נבהל מן המראות, ומתחיל להפנים את משמעותן המחרידה של החזיונות. הקושי הגדול הוא לומר לאדם בתוך צרה אחת, שאין היא האחרונה, אלא היא הראשונה, ולאחריה יגיעו צרות רעות ורבות. התקווה כי נחזור הביתה לאחר שבועים שנה ונישאר על אדמתנו בלא גלות - נגוזה. ניתן להניח שדניאל הבין את החזיון, אך בקשתו היא להבין יותר את פרטי התגשמות החזיון.

מי היא הקרן המופלאה, הצומחת והמפילה? פרשנים רבים הציעו הצעות שונות, והעמיד יאמר מי כיוון לאמת. קרן המשמשת לניגוח מסמלת את הכוח והעוצמה, והיא פאר החיה. הקרן צומחת על ראש המפלצת, וכוחה של המפלצת היא בקרן הנוגחת. כביכול המפלצת נושאת איזה רעיון מפואר וגדול, איזו נקודת אמת חזקה שהיא באה להשמיע בעולם. דבר זה מאפיין פעמים רבות אימפריות גדולות ורעות. אילו יאמרו שהן באות רק להרוס ולהשמיד - לא יצליחו; כוחן הוא בנקודת האמת שלהן, שבעזרתן הן מגייסות את האנשים להלחם עבורה, ועבורו הן מתירות לעצמן לבצע כל עוולה וכל פשע, ובלבד שקולן יגיע מסוף העולם ועד סופו.

לגבי הזיהוי ההיסטורי של הקרן, המלבי"ם והאברבנאל מפרשים שהקרן היא הפילוג שחל בעולם הנוצרי, והמלבי"ם מציע שאולי מדובר בדת חדשה על גבי הדת הנוצרית - האסלאם.⁶²

62. מלבי"ם: "פי' הרב יצחק אברבנאל שכיון על ממשלת האפיפיור אשר התחיל ברומי שהיה בתחלתו מעטה וזעירא והקסריים המושלים במלכות רומי (שכללה תחתיה כל העשר קרנות שיצמחו בה, לא החשיבוהו לכלום), ואח"כ גבר הקרן הזה בימי הקיסר קוסטאנטין שלקח את סילווישטרו האפיפיור שהיה נחבא במערה והביאו לרומי ונתן כתר הקיסרות בידו שהוא והבאים אחריו ימשלו ברומי ובאיטליא, והקיסר הלך לקוסטאנטינא ובנה אותה ועשה שם מושב הקיסריים... ולדעתי ראה ששלשה מן הקרנות שהם מן המלכים העתידיים לישא קרן במלכות רומי הכלליית, ופרקו עול

פסוקים כג-כז: גילוי הקץ - עידן ועידנים ופלג עידן

כִּן אָמַר הַתְּהִי הַרְבִּיעִית
מַלְכוּת רְבִיעִית תְּהִי
בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר תִּשְׁנֶה מִכָּל
הַמַּלְכוּת, וְתֹאכַל אֶת כָּל
הָאָרֶץ וְתִדְוֹשְׁנָה וְתִדְקֶנָּה.
וְעֲשֶׂה הַקְּרָנִים מִמַּלְכוּת
זוֹ עֲשֶׂה מַלְכִים יְקוּמוּ
וְאֶחָדָן יָקוּם אֶחְרֵיהֶם
וְהוּא יִשְׁנֶה מִן הָרִאשׁוֹנִים
וְשֹׁלֵשָׁה מַלְכִים יִשְׁפִּיל.
וְדָבָרִים לְצַד הָעֲלִיוֹן יִדְבַר
וְאֵת קְדוּשֵׁי הָעֲלִיוֹנִים
יַעֲנֶה וְיִחַשֵׁב לְשָׁנוֹת זְמַנִּים
וְדַת וְיִנְתְּנוּ בְּיָדוֹ עַד מוֹעֵד
וּמוֹעֲדִים וְחֻצֵי מוֹעֵד.
וְהַדִּין יֵשֵׁב וְשִׁלְטוֹנוֹ יַעֲבִירוּ
לְהַשְׁמִיד וְלְהַאֲבִיד עַד
הַסּוּף. וְהַמַּלְכוּת וְהַשְׁלֵטוֹן

כִּן אָמַר חֵיוֹתָ רְבִיעֵיתָ מַלְכוּ
רְבִיעֵתָ תְּהִי בְּאַרְעָא דִּי תִשְׁנָא
מִן כָּל מַלְכוּתָא וְתֹאכַל כָּל אַרְעָא
וְתִדְוֹשְׁנָה וְתִדְקֶנָּה. וְקְרָנֵי עֲשֶׂר
מִנָּה מַלְכוּתָא עֲשֶׂה מַלְכִין וְקָמוּן
וְאֶחָדָן יָקוּם אֶחְרֵיהֶן וְהוּא יִשְׁנָא
מִן קְדָמֵיָא וְתִלְתָּה מַלְכִין יְהִשְׁפֹּל.
וּמְלִין לְצַד עֲלָאָה יִמְלַל וְלְקַדְיָשֵׁי
עֲלִיוֹנִין יִבְלָא וְיִסְבֵּר לְהַשְׁנִיָּה זְמַנִּין
וְדַת וְיִתְיַהֲבוּן בְּיַדָּהּ עַד עַדְן וְעַדְנִין
וּפְלַג עַדְן. וְדִינָא יִתֵּב וְשִׁלְטָנָה
יְהַעֲדוּן לְהַשְׁמָדָה וְלְהוֹבְדָה עַד
סוּפָא. וּמַלְכוּתָא וְשִׁלְטָנָא וְרִבּוּתָא

ממשלת האפיפיור מעליהם. ואם תבקשם תמצא שלשה מלכים אדירים חכמים ונבונים, התפרדו מממשלת האפיפיור זה כמה מאות שנה, והיינו שנעקרו מממשלתו (הכוללת כל מלכות רומי). או אם תחשוב גם מלכות ישמעאל שהיא נכללת במלכות רומי הכוללת, ראה שהנפרדים מממשלתו התפרדו לשלשה חלוקי דעות באמונה, שהם דת מחמד, ושני חלוקי דעות בין אשר עשו שנויים בדתו, שכולם איתעקרו מן הקרן זעירא וחולקים על ממשלתו הדתית והמדינית... ויש מקום לפרש שהקרן זעירא רומז על מחמד, צמח כמה מאות שנה אחרי זאת, והוא הקרן זעירא שהציע אמונתו ודתו לפני בני ישמעאל. והיה ג"כ קטן בתחלתו, ואח"כ נתגבר מאד וכבש האסיאה ויתר חלקי תבל. ובוזה יתפרש מ"ש שהלך מן קרניא קדמיתא אַתְעַקְרָה מִן קְדָמָה - שלשה ממשלות שמשלו מקדם, מן הד' ראשים של מלכי יון שמלכו אחרי אלכסנדר, נעקרו מפניו ונכנסו תחת ממשלתו כנודע. ויוכל להיות שנכללו שניהם בחזינונו אחר ששניהם נכללים בחיה הרביעית, עמד הקרן זעירא בכל אחד משניהם, שהמשרה אשר התחזקה בעניני האמונה היא הקרן זעירא, כפי מה שציין אותה באותותיה, כמו שיתבאר. וְאָלוּ עֲיָיִן קְעֵינִי אֲנִישָׁא קְקָרְנָא דָא - ראה שהקרן זעירא הלז לא ידמה ליתר הקרנות שאין להם פה ועינים וכחם בנגיחה לבד שהוא כח גופי ע"י מגן וחרב ומלחמה, כי כח הקרן הזה ע"י עינים ופה, העינים מציינים השכל והחכמה, שהם ישכילו ויחכמו אם בעיון וגם ישאו עין להביט בספרי התורה ודברי הנביאים ויתחכמו בכתבי הקדש כמו בני אנשא, ר"ל כבני ישראל. ופס קמלל רבך - וכחו יהיה בפיו, אם שיהיו שלמים בחכמת הדבור והוכחים כמו שיבאר עוד אח"כ, אם מה שכח הקרן אינו בחרב ומלחמה רק בפיו וקושר ומתיר הכל ברוח שפתיו. ובוזה עשה קרב בימים הקודמים עם מלכים אדירים ויכול להם, עד שנכנעו לפניו ויבקשו סליחה כנודע בקורות ימי קדם, עד שהקרן הזה נצח בפיו המדבר גדולות".

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

די מלכות תחות כל שמיא יהיבת לעם קדישי עליוני מלכותה מלכות עלם וכל שקטניא ליה יפלאון וישתמעון.

והגדלה אשר למלכות תחת כל השמים נתנו לעם קדושי עליונים מלכותו מלכות עולם וכל השלטונות לו יעבדו וישמעו.

מספר הקרניים, עשר, מבטא מספר שלם שמקיף את כל האפשרויות. "עד עֵדן ועֵדנין ופֵלג עֵדן", יש כאן אזכור ראשון עם תאריך סיום. כשתגיע המלכות לישראל אחרי כל זאת - זהו, זו תהיה מלכות שלא תהיה אחריה מלכות אחרת.

פסוק כח: דניאל שומר החזון בליבו

עד כה סופא די מלְתָא אָנָה דְנִיָּאל שְׂגִיָא רַעֲיוֹנֵי יְבֵהֲלֵנִי וְזִיּוֹי יִשְׁתַּנּוֹן עָלַי וּמְלָתָא בְּלִבִּי נְטָרָתִי.

עד כה סופו של הדבר אני דניאל מאד רעיוני יבהלני וזיוי ישתנן עלי ואת הדבר בלבי שמרתי.

דניאל רואה יותר ממה שהוא מספר, ואף שומר את הדברים בליבו. ומה יעשה יהודי בגלות בבל, כשנודע לו שהסבל האיום אינו חד־פעמי, ועל אחיו לסבול עוד סבל אחר סבל, מכה אחר מכה, למשך זמן ארוך מאד?

נבואה לכלל האנושות

לראשונה, אנו רואים תוכנית שלימה ומקיפה של ההיסטוריה האנושית על כל החלפת השלטונות והמלכויות. עלינו לשים לב לכך שהמתווה ההיסטורי של כלל העולם נמסר בעיקר לגויים - נבוכדנצר, ולפניו בלעם רואה את העתידות הבאות על הגויים. פה, לראשונה יהודי, דניאל, מקבל את הנבואה הכלל־עולמית הזו.

ישעיהו מגבא לציבור שלו, וירמיהו לציבור שלו, ואינם דומים אנשי ענתות לאנשי ירושלים. כל נביא מדבר את נבואתו לקהל השומעים, ומקבל נבואות מותאמות אליהם. נבוכדנצר המלך מקבל נבואה כלל־עולמית על שינויי המלכויות באנושות, ונביאי יהודה וישראל מקבלים משימות אל מלכי

יהודה וישראל ואל אנשי יהודה וישראל. אמנם, לפעמים גם נביאי ישראל ניבאים על הגויים, אך אין זה קהל השומעים הטבעי שלהם. נבואה כזו לכתחילה תיאמר לגויים שלהם היא רלוונטית. כמובן, גם לישראל דברים אלו חשובים, אך מתאים יותר לתת אותם בפי גדולי האומות.

פתרון החזון

בנסה לעמוד כעת על פתרון החזון. לראשונה, עומדת לפנינו נבואה מפורשת ומפורטת על ארבע המלכויות שעתידות לעמוד בעולם. מרתק לעקוב אחר הדרכים השונות של הפרשנים בפירוש זהותן של האומות, והתאמת פרטי הנבואה למאורעות הזמנים.

אחת העובדות הברורות, גם בחלום של דניאל וגם בפתרונו היא, שלאחר שלטון המלכות הרביעית, תינתן המלכות ל"קדישי עליונים". אמנם, יהיה בדרך שלב קשה, שבו המלכות הרביעית תצליח להתגבר על הקדושה, והיא תנסה "להשגיח זמנין ודת" - לשנות את הזמנים ואת הדת. היא תשלט בקדושים - "עד עֲדָן וְעֲדָנִין וּפְלֶג עֲדָן" - אך אחר כך יגיע הקץ. המלכות תימסר לקדושים עליונים - מלכות עולמים.

כאן אנו מגיעים לגילוי מרעיש: המקרא נוקב בזמן שבו ייגאלו ישראל, גאולה שלאחריה לא תהיה עוד גלות. באופן פלאי, הנבואה חוזרת על עצמה פעם נוספת בפרק יב (פסוקים ה, ז):

וְאֵתָהּ דְנִיָּאל סִתְּמָם הַדְּבָרִים וְחַתָּם הַסֵּפֶר עַד עֵת קֶץ, וְשִׁטְטוּ רַבִּים
וְתִרְבֶּה הַדְּעוּת... וְאֶשְׁמַע אֶת הָאִישׁ לְבוּשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר מִמֶּעַל
לְמִימֵי הַיָּאֵד וְיָרָם יְמִינוֹ וְשָׁמְאוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי הָעוֹלָם,
כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וְחֻצֵי וּכְכֹלֹת נִפְץ יָד עִם קֹדֶשׁ תִּכְלִינָה כָּל אֶפְרָה.

הביטוי "עד עֲדָן וְעֲדָנִין וּפְלֶג עֲדָן" הוא המקבילה הארמית ל"למועד מועדים וְחֻצֵי" המוזכר בפרק יב.

מובן מאליו, שחכמי ישראל בכל הדורות ניסו לפצח את הצופן הזה. רש"י על המקום מביא לנו פירוש של רב סעדיה גאון: "עֲדָן" הוא הזמן מיציאת

מצרים עד בניין בית המקדש הראשון - 480 שנה, "עֲדָנִין" הוא זמן בית ראשון - 410 שנים, סך הכל - 890 שנים, ועוד "פֶּלַג עֲדָן", שהוא 445 - יוצא בסופו של דבר 1335 שנים, שזהו המניין המוזכר בסוף הספר (יב, יב). אם לוקחים 1335 שנים מהשנה הראשונה לנבוכדנצר, מגיעים לשנת ד' אלפים תשכ"א. רש"י עצמו נולד כ-80 שנה אחר מועד זה, ולכן הוא כותב לנו מה צריך להיות היחס הכללי לכל החשבונות (ח, יד):

עַד עָרַב בְּקָר אֲלָפִים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת - ראיתי פותר בשם רבינו סעדיה לדבר, וכבר עבר... ובטוחים אנו, כי דָּבָר אֱלוֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם (ישעיהו מ, ח), לא יופר... והחזרה נצטוו לסתום ולחתום הדבר, ואף הוא לא נגלה בלשון סתום וחתום, ואנו נוהיל להבטחת מלכנו קץ אחר קץ, ובעבור קץ הדורש נודע כי טעה במדרשו, והבא אחריו יתור וידרוש דרך אחרת.

גם הרמב"ם באיגרת תימן מתייחס לחשבונות של רב סעדיה גאון, ובאופן כללי לחשבונות של קיצים שעברו, וגם הוא טוען כי כל אלו רק אפשרויות של הבנה, ולא יותר (אגרות ותשובות, מהדורת לוי־אפשטיין תשי"ה, עמ' כב-כג):

אבל מה שזכרת מדבר הקצים ומה שבאר רב סעדיה בהם. תחלת מה שיש עליך לדעת שהקץ על דרך האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו לעולם, כמו שבאר דניאל ואמר (דניאל יב, ט): כִּי סִתְּמִים וְחִתְּמִים הַדְּבָרִים עַד עֵת קֵץ. אבל רוב ציור קצת החכמים על זה ועלה ברעיוניהם שהשיגוהו, כבר קדם הנביא להודיע ענין זה ואמר (שם ד): יִשְׁטְטוּ רַבִּים וְתִרְבֶּה הַדְּעִת, כלומר ירבו הדעות והסברות בו. וכבר באר הקב"ה על ידי נביאיו שקצת בני אדם יחשבו קיצים למשיח ויעברו הקיצים ולא יתקיימו. ואחר כך הזהירנו מלהסתפק בענין זה ואמר: אל יעציבו אתכם אם לא יעלה חשבונם, אבל כל מה שיוסיף להתאחר הוסיפו בו תקוה, שכן אמר (חבקוק ב, ג): כִּי עוֹד חֹזֶן לְמוֹעֵד וְיָפֵחַ לִקְוָה וְלֹא יִכָּזֵב אִם יִתְמַהֲמַה חֶפֶז לֹא כִּי בֹא יָבֵא לֹא יֵאָחֵר.

כדוגמה לפרשנות משתנה של דברי הקץ, מביא הרמב"ם את החשבון בנוגע לגאולת מצרים, שאת פרטיו אנחנו כבר יודעים בוודאות (שם, עמ' כג):

ודע שהקץ שבאר הקב"ה אותו בביאור - כלומר גלות מצרים, שאמר (בראשית טו, יג): וְעַבְדִּים וְעִנִּים אֶתֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה - לא נודעה אמיתתו ונפל בו ספק. מהם מי שסבר שארבע מאות שנה אלו משעה שירד יעקב אבינו למצרים. ואחרים חשבו: משהתחיל השעבוד, והיא שנת שבעים לאחר שירד יעקב אבינו למצרים. ואחרים חשבו אותה משעה שנאמרה נבואה זו לאברהם אבינו, והוא מעמד בין הבתרים. וכשמלאו ארבע מאות למעמד בין הבתרים, יצאו ממצרים קצת בני ישראל קודם שעמד משה רבינו שלשים שנה, ועלה בדעתם שכבר תם הקץ. והרגום המצרים והכבידו עליהם השיעבוד - כן הודיענו חכמים ז"ל (שמות רבה כ, יא, ועוד). ועל האנשים ההם אשר טעו בחשבונם ודמו שכבר באה הגאולה ויצאו, אמר דוד (תהלים עח, ט): בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוּמֵי קִשְׁתֹּת קִפְּכוּ בַיּוֹם קָרְבַּ. והקץ האמיתי היה ארבע מאות שנה משנולד יצחק שהוא זרע אברהם, שנאמר (בראשית כא, יב): כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע. ואמר יתברך (שם טו, יג): כִּי גַר יִהְיֶה זָרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדִּים וְעִנִּים אֶתֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. ובזמן הגלות ישלטו אותם וישעבדו בהם וייגעו, כך הוא פירוש הפסוק. והיו ארבע מאות שנה לגרות ולא לשעבוד. ולא התבאר זה עד שעמד הנביא הגדול. ונמצא שמיום שנולד יצחק עד שיצאו ממצרים ארבע מאות שנה בשוה.

מהדברים האלו מסיק הרמב"ם, שאם בקץ גלוי ומבואר, כמו גלות מצרים, שנאמר שתהיה ארבע מאות שנה, היו אפשרויות רבות כל כך לפירוש - קל וחומר שבגלות ארוכה כגלות האחרונה, שבה הקץ לא נגלה אלא בדרך רמז, ודאי שהטעות בפיענוח הקץ תהיה שכיחה.

חשבון הקץ של המלבי"ם⁶³

בהמשך לדברי הרמב"ם, אנחנו רואים אצל המלבי"ם דוגמה מצוינת איך מחשבים את הקץ והדבר אינו מצליח - אך לדבריו יש משמעות גדולה כדי להבין מה כל הקדמונים עשו כדי לפענח את דבריו של דניאל.

טרם שנתמצת את חשבוננו של המלבי"ם, נציב את ציר הזמנים (כל השנים הן לבריאת העולם):

- תחילת מלכות בבל (נבוכדנצר): 3319
- גלות יהויכין: 3327
- גלות צדקיהו חורבן הבית: 3338
- מלכות אויל מרודך: 3364
- מלכות בלשאצר: 3386
- משתה בלשאצר (סוף מלכות בבל): 3389
- הצהרת כורש: 3390

63. בהקשר לחישוב הקץ של הגאון המלבי"ם זצ"ל, מסופר שבעת שהוציא לאור את פירושו על ספר דניאל ובכללו ביאור מפורט של פרקנו עם חישוב הקץ, התעורר עליו רוגזם של רבנים מגדולי הדור על שעבר על הוראת חז"ל. המלבי"ם פרסם אז 'קול קורא', שבו יצא להגן על עצמו מפניהם, וסיפר מעשה (המכתב מובא במלואו בספר אם הבנים שמחה, מהדורת תשמ"ג, עמ' קלו): סוחר עשיר רווה נחת מהדרשה שבנו נשא בסעודת בר המצווה שלו, וכשכר על כך הבטיח לבנו שיקח אותו עמו למסעו ליריד בלייפציג. לפני יציאתם לדרך הארוכה עשו הכנות רבות וגם נפרדו משאר בני המשפחה בבכי ובתקווה שהמסע הארוך יעבור בשלום. כשעתיים לאחר צאתם שאל הבן את אביו - אבא, כמה שעות תיקח לנו הדרך ללייפציג? אביו רק השיב לו מבט חריף וזועם, והבן השתתק ולא חזר על שאלתו. כעבור מספר שבועות, לקראת סיום המסע, שאל האב את העגלון כמה שעות נותרו עד שיגיעו ללייפציג, וענה לו העגלון שאי"ה יגיעו תוך שעה וחצי. תמה הבן ושאל: אבא, מדוע כששאלתי אותך כעסת עלי, ועכשיו אתה בעצמך שואל זאת את העגלון? צחק אביו וענה לו: היית צריך לדעת מההכנות לקראת המסע והבכיות שבכינו ביציאתנו, שהמסע יארך זמן רב, ולא בחכמה נהגת כששאלת אחרי שעתיים בעוד כמה שעות נגיע. אבל עכשיו כשקרבתנו, הגיעה העת לברר כמה עוד נותר לנו, והנמשל, הסביר המלבי"ם, בתחילת הגלות ניכר היה שהיא תארך זמן רב, לפי חרדתו של יעקב אבינו מפני הגלות שמובאת במדרש, וממאמרי חז"ל כגון מאמרו של רשב"י בזהר (שמות ט, ב) "ווי... גלותא יתמשך, מאן יכיל למסבל". ולכן אמרו חז"ל: "תיפח עצמן של מחשבי קיצין". אולם עכשיו, משקרבתנו ללייפציג, הגיעה העת לדרוש ולחקור כמה עוד תארך הדרך...".

- 3408 - תחילת בניין בית שני:
- 3412 - סיום הבניין;
- 3828 - חורבן בית שני:

כדי להבין את סדר החשבון, הציב המלבי"ם שלוש שאלות בתחילה:

א. מהו "מועד"? כלומר מהי מידת הזמן שנקראת בפסוק "מועד"?

ב. כמה זמן זה "מועד מועדים וְחֻצִי"?

ג. מאיזו נקודת זמן מתחילים את הספירה?

כדי לפענח מה זה "מועד", אנחנו מחפשים יחידת זמן של מאות שנים, מידת זמן ידועה לדניאל, שיכולה לשמש בסיס לכל החישוב. די ברור למלבי"ם שמדובר ביחידת זמן של מאות שנים לפחות, מכיוון שמדניאל עד זמנו עברו למעלה מאלפיים שנה. אם כן, צריך לחפש מידת זמן מפורסמת מבריאת העולם עד דניאל. עולות לנו שתי יחידות זמן מפורסמות של מאות שנים: גלות מצרים - 400 או 430 שנה, או תקופת בית ראשון - 410 שנים. לגבי השאלה השנייה, מה זה "מועד מועדים וְחֻצִי", באופן פשוט יש לנו שתי אפשרויות: מועד - יחידה אחת, ועוד "מועדים" - שתי יחידות, ועוד "חֻצִי", שזה חצי מועד, סך הכל שלושה מועדים וחצי. המלבי"ם אכן אומר שכך היה חשבונם של רוב גדולי הדורות: הם חשבו שב"פֶּלֶג עֶדֶן" הכוונה לחצי מועד, אלא שלפי זה "כלו כל הקיצים". כי אז 430 (מספר השנים הגדול יותר מבין האפשרויות) כפול שלוש וחצי, שווה 1505 שנה.

לכן, המלבי"ם מבאר שחצי מועד הוא חצי מ"מועד ומועדים" גם יחד. כלומר, לא מדובר בשלושה מועדים וחצי סך הכל, אלא בארבעה מועדים וחצי. המלבי"ם גם מסביר כי את החישוב יש לערוך מזמן חורבן הבית השני, שהיה בשנת 3828 לבריאת העולם, וזו למעשה תחילת מלכות רומי - המלכות הרביעית.

לפי זה, מחשב המלבי"ם, אם נסביר שכל יחידת זמן של מועד שווה לזמן בית ראשון - ארבע מאות ועשר שנים, ומועד מועדים וחצי הם ארבעה מועדים וחצי, החישוב ייפול על שנת ה'תרע"ג (5673). שהרי 410 כפול 4.5 = 1845, ואם נוסיף 1845 שנים לשנת החורבן 3828, נקבל 5673, היינו שנת ה'תרע"ג. אם נזכור שהמלבי"ם נפטר בשנת ה'תר"מ (5640), הרי שהחישוב הזה הוא ממש סמוך לזמנו.

נסכם עד כאן: ניתן היה להבין שמועד מועדים וחצי הכוונה, 1 מועד + 2 מועדים + חצי מועד = שלושה מועדים וחצי. אבל כיון שנתארכה הגלות מסביר המלבי"ם שהכוונה (1 מועד + 2 מועדים) + חצי (דהיינו חצי של 3 מועדים) = ארבעה מועדים וחצי.

גילוי הקץ - תקומת מדינת ישראל

יש קושיה ברורה למדי על דברי המלבי"ם. מדוע הוא מחשב שעידן אחד מקביל לשנות הבית הראשון? הרי חזונו של דניאל עוסק באורך הגלות. למה יחידת הזמן למדוד בה את אורך הגלות תהיה תקופה של בניין. האם לא הגיוני יותר שהמדד יהיה פרק זמן ידוע של גלות או ייסורים. כגון, אולי "מועד" הוא זמן גלות מצרים, אולי "מועד" הוא זמן גלות בבל, ואולי "מועד" הוא סך שתי הגלויות הללו?

ואכן כך מובא בגמרא במסכת סנהדרין (צז, ב):

תניא, רבי נתן אומר: מקרא זה נוקב ויורד עד תהום (חבוק ב, ג): כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתממה חכה לו כי בא יבא לא יאחה. לא כרבותינו שהיו דורשין עד עזן ועדנין ופלג עזן, ולא כרבי שמלאי שהיה דורש (תהלים פ, ו): האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי.

על המילים "ותשקמו בדמעות שלישי" מבאר רש"י:

כלומר השקה אותם הקב"ה, בין גלות מצרים לגלות בבל, שלישי גלות אדום. כי קץ גלות אדום זה יהיה לסוף שלש פעמים ארבע

מאות שנים (כנגד גלות מצרים), ושלוש פעמים שבעים שנה - כנגד גלות בבל. דהיינו לסוף אלף וארבע מאות ועשר שנים.

רש"י מצביע על כך שאורך גלות אדום הוא כפולה של אורך גלות מצרים וגלות בבל גם יחד. אלא שרש"י מבאר שכבר עברו קיצים אלו, והגאולה עדיין לא באה.

גם אור החיים הקדוש סבר שיש לצרף את חשבון שתי הגלויות (ויקרא ו, ב): ובדרך רמז תרמוז כל הפרשה על גלות האחרון שאנו בו, לנחמנו מעצבון נפשנו, כי כל איש ישראל מאנה הנחם נפשו בראות אורך הגלות, נראה למי דומה, למצרים 400 (שנה), לבבל 70 (שנה), לשניהם יחד 470 (שנה), והן היום אלף ותרט"ב מה אייחל עוד.

אור החיים כותב שהנפש של כל יהודי ממאנת להתנחם על אורך הגלות, שהרי בזמנו, העם היה כבר קרוב ל-1700 שנה לאחר חורבן הבית, הרבה יותר מ-470 השנים של גלויות מצרים ובבל יחד. אם כן, אנחנו רואים שגם לפי אור החיים המושג "עֶדְוֶן" מדבר על זמני גלות קודמת.

נסכם עד כאן. מהמלבי"ם למדנו שמועד מועדים וחצי = ארבעה מועדים וחצי. צריכים לקבוע מהי יחידת הזמן המכונה מועד ולהכפילה ב-4.5. מרש"י ומאור החיים הקדוש למדנו, שסביר לייחס את גלות אדום לסך המצטבר של שנות גלות מצרים ושנות גלות בבל. כעת נשאל כמה הן שנות גלות מצרים?

האם מאתיים ועשר שנים, כפי מספר השנים שישבנו שם בפועל? אולי ארבע מאות שנה, מספר השנים שנאמר בברית בין הבתרים? נראה שכשהתורה רוצה להגדיר את זמן גלות יציאת מצרים, היא מונה ארבע מאות ושלושים שנה (שמות יב, מ):

וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה.

ועוד נשאל, כמה שנים ארכה באמת גלות בבל? אפשר להתחיל מגלות ההויכין שהייתה בשנת 3327, ואפשר מגלות צדקיהו - בשנת 3338. ואיזה

שלב נחשב לסיום גלות בבל? האם הצהרת כורש - בשנת 3390, או ביסוד בית שני - בשנת 3408, או סיום הבניין - 3412?

אף על פי שהגרעין היסודי של גלות בבל הוא שבעים שנה, ודאי שהדרך המרכזית והישרה, ללא שום קימוט וניסיון לקצה, היא לספור את גלות בבל החל מתחילת גלות יהויכין בשנת 3327, אז היה איבוד ריבונות ישראל על אדמתם. אם נחשב זאת עד סיום הבניין - בשנת 3412, ייצאו לנו שמונים ושש שנה של חורבן וגלות בבל. אם נחבר זאת ל-430 שנה של גלות מצרים, נקבל 516 שנה, כשנכפיל זאת בארבעה מועדים וחצי נגיע ל-2322 שנה.

נסכם עד כאן. גלות מצרים 430 שנה, גלות בבל מגלות יהויכין ועד בנין בית שני 86 שנה. סך הכל 516 שנה. על פי רש"י ואור החיים זה קנה המידה לאורך הגלות. אם נכפיל את זה כדברי המלבי"ם ב-4.5, כהבנתנו את המושג "מועד מועדים וחצי" - נקבל 2322.

אם נוסיף אפוא לשנת חורבן הבית השני, שנת 3828, 2322 שנה - נקבל 6150. כלומר שנת ו' אלפים ק"נ. זו תוצאה שסותרת את הידוע לנו מחז"ל (סנהדרין צז, א):

אמר רב קטינא: שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב, שנאמר (ישעיהו ב, יא): וְנִשְׁעַב ה' לְבַדּוֹ בְּיוֹם הַהוּא.

וכעת נגיע לגילוי העצום והנפלא הצפון בדברי דניאל. האמת הפשוטה מסתרת בפסוקים עצמם. הרי החזיון עצמו קרה בשנה הראשונה לבלשאצר, בשנת 3386. אם כן, ברור שהכוונה שאז מתחיל החשבון של "מועד מועדים וחצי". אם נוסיף 2322 שנה של ארבעה מועדים וחצי, לשנת 3386, שהיא זמן מלכות בלשאצר, והשנה בה נאמרה הנבואה על קץ הימין, התוצאה תהיה 5708. ובעברית - שנת ה'תש"ח, שנת הקמת מדינת ישראל. הפסוק בעצמו אומר (פסוק כז):

וּמְלָכוֹתָא וְשִׁלְטָנָא וְרְבוּתָא דְי וְהַמְלָכוֹת וְהַשְׁלֵטוֹן
מְלָכוֹת תַּחֲזוֹת כָּל שְׁמַיָּא יְהִיבַת לְעַם וְהַגְדְּלָה אֲשֶׁר לְמַלְכוּיֹת
תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם נִתְּנוּ

קְדִישֵׁי עֲלִיּוֹנֵי מַלְכוּתָהּ מַלְכוּת לְעַם קְדוֹשֵׁי עֲלִיּוֹנִים
 עֲלֵם וְכָל שְׁלֹטְנָא לָהּ יַפְלֹחֵן מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת עוֹלָם
 וְיִשְׁתַּמְעוּן. וְיִשְׁמְעוּ. וְיִשְׁמְעוּ. וְיִשְׁמְעוּ. וְיִשְׁמְעוּ.

מכאן ברור שבשנת ה' אלפים תש"ח השלטון ימסר לישראל, ולא יהיה חורבן אחריו.

החשבון הזה מדויק גם בפרק ח (פסוק יד):

וְאֶשְׁמְעָה אֶחָד קְדוֹשׁ מְדַבֵּר וַיֹּאמֶר אֶחָד קְדוֹשׁ לְפִלְמוֹנֵי הַמְדַבֵּר עַד
 מִתֵּי הַחֲזוֹן הַתְּמִיד וְהַפְּשִׁעַ שְׁמֵם תַּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מְרַמָּס. וַיֹּאמֶר
 אֲלֵי עַד עָרַב בְּקֹר אֲלָפִים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְנִצְדָק קֹדֶשׁ.

המלבי"ם מונה 2300 שנה מהחורבן בשנת 3338, ואם כן, התוצאה היא בשנת 5638 - ה'תרל"ח. אך אם נמנה מיסוד בית שני בשנת 3408, ונוסיף 2300 נקבל - 5708. שוב, שנת ה'תש"ח.

מכיוון אחר, על החשבון הזה עמד גם הגאון מווילנה, כפי שמופיע ב'קול התור'. והדברים ברורים ופשוטים, שתקומת מדינת ישראל היא בעצם חזרת השלטון ועמידת ישראל בחזרתם מן הגלות. כל זה כתוב כאן בספרנו.⁶⁴

החשבון של רבי דוד הכהן סקלי

(שמעתי מהרב משה אחרון רב המועצה המקומית שלומי)

חשבון אחר של נבואת דניאל על "מועד מועדים וְחֻצֵי" המנבא על מועד שחרור ירושלים, אנחנו רואים בדברי רבי דוד הכהן סקלי. בנוסף לחישוב עצמו, יש סיפור מיוחד סביבו שנמסר מפי רבי דוד אבן כליפא, חתנו של

64. כתב הרב מאיר מאזוז שליט"א (עלון בית נאמן מס' 61) חשבון אחר המציב את הגאולה הכתובה כאן בקום המדינה. נאמר בהמשך הספר (יב, א): "וְהָיְתָה עֵת צָרָה אֲשֶׁר לֹא נִהְיְתָה מִקִּיּוֹת גּוֹי עַד הָעֵת הַזֶּה", ולאחר מכן בפסוק יב נאמר: "אֲשֶׁרֵי הַמְּחַפָּה וְיִגְיֵעַ לְיָמִים אֶלֶף שָׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה". מסביר הרב מאזוז שהצרה שלא נהייתה כמוה היא השואה הנוראה, והתאריך שבו נקבע בשמים סיום המלחמה היה ראש השנה ה'תש"ה. עוד מסביר שמה שנאמר 1335 בפסוקים החותמים את ספר דניאל "אֲשֶׁרֵי הַמְּחַפָּה וְיִגְיֵעַ", הכוונה לימים ממש ולא לשנים כפי שרבים פירשו, שהרי נאמר בתחילת הפסוק "אֲשֶׁרֵי הַמְּחַפָּה וְיִגְיֵעַ" ואיך ייתכן שאדם יחכה 1335 שנים? אם סופרים 1335 ימים מראש השנה ה'תש"ה, מגיעים בדיוק לה' באייר ה'תש"ח - יום הקמת מדינת ישראל.

הרב דוד הכהן סקלי, ונביא גם אותו. רבי דוד הכהן סקלי נולד בעיר דְבִדּוֹ שבמרוקו, ורוב חייו פעל בערים תלמסאן ואוראן שבאלג'יריה. רבי דוד פעל רבות למען חיזוק היישוב היהודי בארץ ישראל בכלל ובירושלים בפרט. את ספריו שלח להדפסה בירושלים, למרות הטורח והעלויות הגבוהות, ואמר כי כל פעולה קטנה של חיזוק היהודים בירושלים היא מכה לגויים השולטים שם.

בתלמסאן, באותה התקופה, היו קבוצות גדולות של מוסלמים קיצוניים שהיו מציקים ליהודי העיר. בעקבות זאת, החליטו מנהיגי הקהל, ובראשם רב המקום, רבי חיים בלייח ורבי דוד, להיפגש עם נכבדי המוסלמים. הפגישה נקבעה ליום שישי אחרי התפילה במסגד, בתאריך כ"ו באייר ה'תרנ"ז, אך במקום לדבר ולהתחנן מול המוסלמים, כאשר יצא ההמון המוסת מהמסגד, קם מולם רבי דוד, תקע בשופר והחל לדבר בחריפות נגדם. בתוך דבריו הכריז: "אתם חושבים שירושלים היא העיר שלכם? בעוד שבעים שנה, כעת חיה, ירושלים תחזור לשלטון עם ישראל, ובשופר הזה יתקעו בעת שחרורה של העיר!"

לאחר מכן, כתב רבי דוד בספרו 'לך דוד' (ויחי, עמוד עד) את החישוב שדרכו הגיע למסקנה זו: כפי שאמרנו, אחת האפשרויות להבין את הביטוי "עֲדָן וְעֲדָיִן וּפְלֶג עֲדָן" היא על שלושה עידנים וחצי. אם נחשב את מספר השנים מחורבן הבית השני (שנת 3828) עד סוף האלף השישי (שנת 6000), נקבל 2172 שנים. אם נחלק תקופה זו לארבעה עידנים (543 שנים לכל עידן), ונוציא מהם שלושה וחצי - כלומר 1900 שנה - נגיע לשנת ה'תשכ"ח (שנת 5728). מכיוון שעל פי התורה השנה מתחילה בחודש ניסן, ממילא זמן הקץ מתחיל כבר מאמצע שנת ה'תשכ"ז, בדיוק שבעים שנה אחרי אותו מעמד. זו השנה שבה שוחררה ירושלים.

דבר זה רמוז גם בפסוק בזכריה (י"ד, ז): "וְהָיָה לְעֵת עֲרֵב יְהִי אֹר" - לקראת סופו של האלף השישי הרמוז ליום תבוא הגאולה. ומתי? לעת ער"ב, 272 שנים קודם סופו - בשנת ה'תשכ"ח.⁶⁵

⁶⁵ דבר זה נרמז בכמה מקומות נוספים, כפי שנפרט: אמרו חז"ל שיעקב, כאשר קרא לבניו לפני

לסיום הסיפור, כאשר עלה לארץ חתנו של רבי דוד, רבי דוד אבן כליפא, הוא הביא אתו את השופר שבו תקע רבי דוד. בהכתרתו של הרב אליהו פרדס כרבה של ירושלים בשנת ה'תשכ"א, הוא פגש את הרב שלמה גורן שהיה אז הרב הצבאי הראשי, וביקש להעניק לו את השופר. כששמע הרב גורן את סיפורו של השופר, אמר: "השופר הזה היה שייך לחמיק, המקובל רבי דוד הכהן, ואני אפקיד אותו אצל חמי שגם הוא מקובל ושמו רבי דוד כהן - הרב הגזיר", וכך היה.

בתאריך כ"ו באייר ה'תשכ"ז, שבעים שנה לאחר הכרזתו של רבי דוד על שחרורה של ירושלים, פרצה מלחמת ששת הימים. הרב גורן היה עם כוחות צה"ל באזור עזה, ושם נפגע רכבו מפגז מצרי, והשופר שלו נשרף עם שאר הציוד. הרב גורן חזר לירושלים, ומכיוון ששופרו נשרף הוא הלך לחמיק, הרב הגזיר, ולקח ממנו את שופרו של רבי דוד. ואכן, יומיים לאחר מכן, בכ"ח אייר ה'תשכ"ז, תקע הרב גורן בשופרו של רבי דוד בהר הבית, שחזר לשלטון ישראל.

סתומים וחתומים עד עת קץ

קשה להבין את החזון. גם דניאל מתקשה בכך, פרשנים רבים ניסו להבינו, קולמוסין נשברו ואי-הבהירות לגבי הבנת החזון עוד תמשיך איתנו לפרקים הבאים. בתחילה דניאל מבקש את הסבר החזון: "קִרְבַּת עַל חַד מִן קְאָמְיָא

מותו, ביקש לגלות להם את הקץ ואמר (בראשית מט, א): "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסָפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲחֵכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים". עוד אמרו שששת אלפי השנים של קיום העולם הם כנגד ששת ימי השבוע, ואם כן "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" רומז ליום השישי - היום האחרון, שהוא האלף השישי. "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" עולה בגימטריה 726, ועם הכוללים 728 - ה'תשכ"ח. וכן נרמז בדברי בלעם הרשע שאמר לבלק (במדבר כד, יד): "וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכֹה אֵינְיָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים", וכן בישיבתו (ב, ב): "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכְוֵן יְהִיָּה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשָּׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹו אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם". וכן ניתן לרמוז דבר זה בקדיש תתקבל וקדיש על ישראל, שבהם אנו מבקשים על הגאולה, ועונים בהם שמונה פעמים "אמן", שעולה בגימטריה תשכ"ח. עוד אפשר לראות בדברי החיד"א (נחל קדומים בראשית) בשם האר"י ז"ל, שאומר על הפסוק (בראשית א, ב): "וַיִּרְוַח אֱלֹהִים מְרֻחָפֶת" שהוא רומז לרוחו של משיח; "מרחפת" גימטריה תשכ"ח. והרי האר"י חי באלף השישי, כך שמוכח, שאינו מתכוון לתקופות קדמות, ועיינו עוד באורך בספרו של רבי דוד הכהן סקלי.

וַיִּצְיָבָא אֲבַעָא מִנָּה עַל כָּל דְּנָה וַאֲמַר לִי וּפְשָׁר מְלִיא יְהוּדְעָנִי, וּכְשֹׁכֵבֵר מְבִינֵוּ, שׁוֹמֵר אֶת פִּתְרוֹנֵוּ בְּלִבּוֹ.⁶⁶

מה העניין הגדול בהדגשה שנבואות אלו לא ברורות ולא מובנות? מה העניין בכלל לתת נבואה שאינה מובנת?

יש כאן קביעה שהגלות סופית, לא רק אמירה כללית ש"בסוף יהיה טוב", אלא יהיה טוב בתאריך ספציפי, שאינו תלוי במעשים או בבחירות אנושיות. כשיגיע הזמן - זה יקרה. כמובן, אפשר לקרבו, אפשר לדחוק בקץ להגיע מוקדם יותר, אבל הקץ לא יאחר מזמנו.

66. ושוב בפרק הבא דניאל נצרך להסבר המראה (דניאל ח, טז): "וַאֲשַׁמַּע קוֹל אֲדָם בֵּין אוֹלֵי וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר גְּבִרְיָאֵל הֵבֵן לְהֵלֹו אֶת הַמַּרְאָה", ולאחר ההסבר (שם כו): "וַאֲתָה סָתַם הַתּוֹזוֹן כִּי לְיָמִים רַבִּים". ופעם נוספת בפרק ט דניאל מבקש להבין את חישוב שבעים השנים (פסוקים כב-כג): "וַיִּזְכֹּן וַיְדַבֵּר עִמִּי וַיֹּאמֶר דְּנִיָּאל עָתָה יִצְאָתִי לְהַשְׁפִּילָךְ בִּינָה. בְּתַחֲלַת תַּחְנוּנֶיךָ יִצְאָ דְבַר וְאָנִי בָּאתִי לְהַגִּיד כִּי תַמְוִדוֹת אֶתָּה וּבִין בְּדָבָר וְהֵבֵן בְּמַרְאָה". ושוב בפרק י (פסוק יא): "וַיֹּאמֶר אֵלֵי דְנִיָּאל אִישׁ תַּמְדוֹת הֵבֵן בְּדָבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דָּבָר אֶלֶיךָ". עוד שם בפרק יב (פסוק ד) לאחר ההסבר הארוך בפרק יא, דניאל מצווה להסתיר את פירוש הדברים: "וַאֲתָה דְנִיָּאל סָתַם הַדְּבָרִים וְחָתַם הַסֵּפֶר עַד עַתָּה קֵץ יִשְׁטַטוּ רַבִּים וְחָרְבָה הַדְּרֵעַת". ועוד שם (פסוקים ח-י): "וְאָנִי שְׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין וַאֲמַרָה אֲדִנִּי מָה אַחְרִית אֵלֶּה. וַיֹּאמֶר לִךְ דְּנִיָּאל כִּי סִתְמִים וְחָתְמִים הַדְּבָרִים עַד עַתָּה קֵץ...".